

LAPSIPERHEIDEN HENKINEN KÖYHYYS JA SEN KOKEMINEN

Harri Järvinen

Opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) + diakoni

TIIVISTELMÄ

Järvinen, Harri. Lapsiperheiden henkinen köyhyys ja sen kokeminen

Diak, Pori, kevät 2013, 64s.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + diakoniatyöntekijän virkakelpoisuus.

Ajatus päättötyöhön lähti omasta mielenkiinnosta siihen, miten lapsiperheet kokevat köyhyyden tunnetasolla. Mitä tunteita köyhyys nostattaa pintaan, miten näitä tunteita käsitellään ja millä tavalla ne vaikuttavat perheen ja omaan käytökseen? Päätökseen vaikutti myös aiheen ajankohtaisuus sekä omakohtainen kokemus ystävien ja tuttujen kautta köyhyyden kokemisesta. Lähdin purkamaan työtäni haastattelujen pohjalta. Haastattelin kolmea erilaista perhettä, joilla on hyvin erilaiset lähtökohdat omalle tilanteelleen. Perheissä myös aikuiset lapset ovat saaneet puheenvuoron ja he ovatkin tuoneet esille köyhyyttä omasta näkökulmastaan. Rinnalle otin myös perhetyössä työskentelevän diakoniatyöntekijän haastattelun. Etsin myös teoriaa aiheesta ja kävin läpi useita artikkeleita, haastatteluja sekä etsin tietoa eri järjestöjen sivuilta. Tarkastelin Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä 2006-kirjoituskilpailun materiaalia työssäni, jossa köyhyysrajan alapuolella olevat ihmiset ovat kertoneet omasta arjestaan. Poimin julkaisusta tekstinosa, jotka liittyivät työhöni. Lisäksi käytin 2010 järjestetyn sosiaalialan ammattilaisille tarkoitetun kirjoituskilpailun materiaalia köyhyydestä työssäni. Materiaali tuki diakoniatyöntekijän haastattelua.

Tuon opinnäytetyössäni esille köyhyyden henkisenä puutteena eikä vain taloudellisenä ongelmana. Haastatteluista käy ilmi, kuinka musertavaa henkinen köyhyys voi olla. Taloudellinen ahdinko lisää henkistä köyhyyttä, koska rahattomuus rajoittaa sosiaalisia suhteita ja harrasteita. Oma tilanne koetaan häpeällisenä, siitä ei puhuta ulkopuolisille. Yhteiskunnassamme elävät myös monesti syyttävät itseä tilanteesta. Materiaalista kävi ilmi, että köyhät lapsiperheet arvostavat ja huomioivat eri asioita arjessa. Heille tärkeämpää on yhdessäolo ja tekeminen. He kertovat myös kasvaneensa ihmisinä vahvemmiksi.

Asiasanat: lasten köyhyys, lapsiperheiden henkinen köyhyys, osattomuus

ABSTRACT

Järvinen, Harri. Mental Poverty in Families with Children and How It Is Experienced. Language: Finnish. Pori, Spring 2013. 64 pages.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme of Social Services. Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services + Deacon.

It is interesting how families with children experience poverty on emotional level. That was why this theme was chosen for this thesis. What emotions does poverty raise? How can people deal with these emotions? How do these emotions affect the behavior of the family and its members? This theme was also current. In addition, the researcher had personal experiences in how some friends had experienced poverty in the childhood.

The thesis is based on the interviews of three families. These families had different starting points for their situations. The children (who are now adults) had also the floor and they brought out their thoughts about poverty. A deacon, working in family work, was also interviewed. Theory about poverty was sought for and information was looked up in many articles, interviews and from different organizations' websites. Material from a writing contest called Everyday Experiences About Poverty was analyzed. In that contest people who lived below the poverty line told about their everyday lives. Some passages linked to the subject of this thesis were picked up. Material from another writing contest in 2010 meant for professionals in social field was used in this thesis. This material also backs up the deacon's interview

The thesis brings out that poverty is not just a financial problem, it is also mental deficiency. The interviews reveal the fact how crushing mental poverty can be. Financial distress increases mental poverty because the lack of money limits social relationships and hobbies. Many are ashamed of the situation and they do not talk about it to outsiders. Society can often blame itself for this situation. Poor families with children appreciate different issues in everyday life: It is more important to them to be together and do things together. They also tell that they have grown stronger as persons.

Keywords: underprivileged children; mental poverty of families with children; participation

SISÄLTÖ

1	LAPSIPERHEIDEN HENKINEN KÖYHYYS JA SEN KOKEMINEN	6
2	LAPSIPERHEIDEN KÖYHYYS SUOMESSA.....	7
2.1	Lapsiperheet Suomessa.....	7
2.2	Suhteellinen köyhyys	8
3	KÖYHYIDEN SYITÄ.....	9
3.1	Syitä köyhyyteen lapsiperheillä	10
3.2	Vanhemman työttömyys ja pienipalkkaisuus	10
3.3	Sosiaaliturvan ostovoiman jälkeenyäisyys.....	11
4	LAPSIKÖYHYIDEN EHKÄISY	12
4.1	Miten voimme ehkäistä lapsiperheiden köyhyyttä?.....	12
4.2	Työ suojana.....	13
5	YKSIHUOLTAJIEN KÖYHYYS.....	14
6	KÖYHYIDEN RISKIT	16
6.1	Henkinen vointi.....	16
6.2	Köyhyyden haitat lapselle.....	17
6.3	Uupumus	17
6.4	Osattomuus	18
6.5	Raha ja mahdollisuudet.....	19
6.6	Ruoka ja sen laatu	20
6.7	Hyvinvointi ja lapset	21
6.8	Negatiivinen suhtautuminen	22
7	SELVIITYMISKEINOT ARJESSA.....	23
7.1	Taloudelliset selviytymiskeinot	24
7.2	Köyhyyteen liittyvät tunteet.....	24
8	KVALITATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ.....	26
9	TUTKIMUSKYSYMYKSET	27
10	HAASTATTELU TIEDONKERUUTAPANA	28
10.1	Teemahaastattelu	28
10.2	Teemoittelu	29
10.3	Aineiston kerääminen	30
10.4	Muu tiedonhankinta	30
11	ELÄMÄNKERRAT	32
11.1	Keski-ikäinen nainen ja hänen tyttärensä.....	32
11.1.1	Taloudellinen ja henkinen ahdinko.....	33

11.1.2 Avun saaminen	34
11.1.3 Oma sana.....	34
11.1.4 Aikuisen tyttären mietteitä.....	35
11.2 Yksinhuoltajaäiti kolmen lapsensa kanssa.....	37
11.3 Täysi-ikäinen tytär ja alkoholismi rikkinäisessä perheessä	41
11.3.1 Normaali nuoruus?.....	42
11.3.2 Elämänarvot	43
12 DIAKONIATYÖ.....	45
12.1 Keinot auttaa ja tukimuodot seurakunnalla	45
12.2 Kannanottaminen	46
12.3 Mitä lapsiköyhyydelle voisi tulevaisuudessa tehdä?	47
13 YHTEENVETOA PERHEISTÄ	49
13.1 Miten köyhyys koettiin	49
13.2 Miten erilaiset tunteet vaikuttivat toimintaan ja miten niitä käsiteltiin	50
13.3 Asiat joita köyhyys on opettanut perheelle.....	50
14 KÖYHYYS SOSIAALIALAN AMMATTILAISEN SILMIN	52
15 TYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	54
16 POHDINTAA.....	56

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1. Saatekysymykset

1 LAPSIPERHEIDEN HENKINEN KÖYHYYS JA SEN KOKEMINEN

Lapsiperheiden köyhyys on korostunut eriarvoistuvassa yhteiskunnassa. Aihetta on käsitelty julkisuudessa ja mediassa, mutta valtaosin taloudellisesta näkökulmasta. Tarkastelen työssäni köyhyyden henkistä ulottuvuutta eli miten tämä yhtälö vaikuttaa lapsiperheen toimintaan arjessa. Mitä tuntemuksia perheen aikuisilla ja lapsilla on omasta tilanteestaan sekä miten he kokevat oman tilanteensa. Kaikki ongelmat ja vastoinkäymiset myös opettavat ihmisenä, tai näin sen toivoisi olevan. Voisi myös kysyä onko köyhyys henkisesti opettanut näille perheille mitään?

Haastattelin sähköpostin välityksellä työhöni kolmea eri perhettä. Haastatteluissa myös nyt jo aikuinen lapsi on kertonut omakohtaisesti kokemuksiaan köyhyydestä. Kaikki kolme tapausta ovat hyvin erilaisia, mikä myös antaa samalla laajempaa kuvaa köyhyydestä. Halusin työhöni tuoda nämä haastattelut kokonaisuudessaan esille, koska ne avaavat vähävaraisen lapsiperheen maailmaa eri tavalla, koska ne kertovat heidän arjestaan konkreettisesti ja yhtään kaunistelematta.

Käytin myös työssäni ”Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä kirjoituskilpailun 2006” materiaalia, jossa ihmiset ovat kirjoittaneet köyhyydestä omia tuntemuksia ja mielteitä. Julkaisu on laajin Suomessa toteutettu haastattelupohjainen tutkimus. Tästä materiaalista valitsin erikseen tapaukset, jotka liittyvät omaan työhöni. Lisäksi käytin materiaalina ”Köyhyys sosiaalialan ammattilaisen silmin” kirjoituskilpailun julkaisua. Kilpailu järjestettiin vuonna 2010 ja kysymyksinä siinä oli nykyköyhyyden tuntomerkit, miten itse autat vähävaraisia ja mitkä auttamista estävät. Vuosi 2010 oli myös Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi. Haastattelin diakoniatyöntekijää, joka toimii perhetyössä.

Halusin tehdä opinnäytetyöstäni käytännönläheisen, koska taloudellista ja tilastollista puolta on lapsiperheiden köyhyydestä tutkittu. Henkistä köyhyyttä ei niinkään ole tarkasteltu samassa mittakaavassa kuin taloudellista, vaikka ne kulkevatkin käsi kädessä. Köyhyys perheissä on muutakin kuin vain taloudellista puutetta ja tähän kysymykseen koetan opinnäytetyössäni vastata; mitä henkinen köyhyys lapsiperheillä on?

2 LAPSIPERHEIDEN KÖYHYYS SUOMESSA

Toivon kykeneväni kasvattamaan pojastani suoraselkäisen ja suurisydämissen miehen, jonka itsetunto ei kaipaa BMW:tä kainalosauvakseen. Ihmisen, joka pystyy näkemään maailman väreissä, vaikka kukkarossa olisikin Matti. Hän kykenee katsomaan kanssakulkijoitaan silmiensä tasalta, eikä alas heitä taloudellisesta asemasta johtuen. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 342.)

2.1 Lapsiperheet Suomessa

Suomessa 20 prosenttia on yhden vanhemman perheitä, uusperheitä on 9 prosenttia ja 71 prosenttia kahden vanhemman perheitä vuoden 2010 Stakesin tietojen mukaan. Yhden vanhemman perheitä Suomessa on 117 695 ja lapsia niissä on yhteensä 182 000. 144800 lasta eli 13,3 prosenttia lapsista elää köyhässä perheessä. Köyhistä lapsista 33 prosenttia asuu myös yhden vanhemman perheessä. (Tuominen & Sairisalo 2010.)

27 prosenttia yksinhuoltajaperheistä luokitellaan myös pienituloisiksi, kun vastaavasti kahden vanhemman perheessä luku on 10 prosenttia. Toimeentulotukea saa 23,4 prosenttia yksinhuoltajista ja vastaavasti kahden vanhemman perheissä määrä on 4,2 prosenttia. Noin 30 prosenttia yksinhuoltajista saa asumistukea. Pienituloisuusraja onkin yksilapsisella yhden vanhemman perheellä 1490,67 euroa kuukaudessa, joka pitää sisällä nettoansiot sekä tulonsiirrot. (Tuominen & Sairisalo 2010.)

2.2 Suhteellinen köyhyys

Ne, jotka ovat irtaantuneet omiin linnoihinsa, iltapukukierroksiin ja samppanjalasien kilinään, toistensa kättelyyn ja salamavalohymyihin, huutaisivat kauhuissansa, jos joutuisivat viikoksikin elämään köyhyydessä. Kuinka kauaksi edustajamme ovat erkaantuneet tästä, josta he suurella äänellä seminaareissaan ja valtiovierailuillaan puhuvat? (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 206.)

Suhteellisella köyhyydellä tarkoitetaan kykenemättömyyttä osallistua yhteiskunnassa yleisesti vallitsevaan ja odotettuun elämäntapaan, sekä saavuttaa minimiksi katsottu elintaso taloudellisten voimavarojen puuttumisen vuoksi. Suhteellinen köyhyys on myös mahdollisuuksien puutetta osallistua tavallisen elämäntavan sosiaalisiin toimintoihin sekä valintoihin. (Iivonen 2010.)

Suomessa köyhyyttä mitataan esimerkiksi käytettävissä olevien tulojen perusteella. Tämän mittarin mukaan vähävaraisia ovat ne, joiden tulot jäävät alle 60 prosenttiin väestön keskitulosta. Muita mittareita ovat:

- pienituloisuusaste eli köyhyysaste
- hyvinvointi – ja terveysindikaattorit
- tulo – ja kulutustiedot, kuten kotitalouksien käytettävissä olevat tuloja koskevat tiedot ja kotitalouksien kulutusmenoja, sekä niiden rakennetta koskevat tiedot
- ihmisten subjektiivinen kokemus toimeentulon riittävydestä ja köyhyydestä
- etuuksien ja palveluiden tarve ja käyttö, kuten toimeentulotuki ja järjestöjen sekä seurakuntien ruokapankit. (Iivonen 2010.)

Ennen köyhän tunnisti nuhjuisesta ulkokuoresta ja ainaisesta rahapulasta. Virallisesti myös köyhää ymmärretään, ollaan empaattisia ja viritellään monenlaisia sosiaalisia turvaverkkoja, mutta todellisuus ei aina ole näin. Kuka oikeastaan on köyhä? Onko yksinhuoltaja, pienituloinen tai eläkeläinen köyhä? Olemassa on myös toisenlaista köyhyyttä, jota ei lehtien palstoilla käsitellä, se on nimeltään keskiluokkainen köyhyys. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 179.)

3 KÖYHYHDEN SYITÄ

Monet ihmiset tulevat vihaiseksi ja surulliseksi, kun seuraa hallituksen ja eduskunnan keskusteluja köyhyydestä sekä työttömyydestä. Eräs edustajista antoi kerran haastattelun, jossa hän totesi, että työttömien ei kuulu käydä ravintoloissa syömässä. Köyhyys ja työttömyys eivät ole kenenkään vapaaehtoinen valinta, eivätkä kaikki syyt ole aina ihmisessä joka joutuu siihen elämäntilanteeseen. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 334.)

Kesällä 2006 järjestettiin vapaaehtoistyönä valtakunnallinen kirjoituskilpailu, järjestäjänä oli **Tiede, Taide ja Köyhä kansa Ry**. Yhteensä kirjoituksia tuli noin 850 kappaletta. Kirjoittajat edustavat lapsiperheitä, yksinhuoltajia, mielenterveyskuntoutujia, pitkäaikaissairaita, pienituloisia työntekijöitä, pienyrittäjiä, velkaantuneita, pitkäaikaistyöttömiä ja eläkeläisiä. Kohderyhmät nimesivät köyhyydelle syiksi työttömyyden, pitkäaikaissairauden, lapsuutensa perheolot, velkaantumisen sekä avioeron. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

Nämä kertomukset kertovat arkipäivän pärjäämisestä köyhän näkökulmasta. Olen opinnäytetyössäni hyödyntänyt oheista materiaalia muiden haastattelujen lisäksi ja poiminut tekstistä otteita sekä tarkastellut niistä nousevia asioita että rinnastanut niitä omiin haastatteluihin.

Hankkeen tavoitteina oli parantaa ymmärrystä köyhyydestä tilastotieteen vastapainoksi ja tuoda julkiseen keskusteluun köyhien näkökulmaa heidän kertomanaan. Tarkoitus oli tuoda esille toinen puoli Suomesta. Mediassa vuorottelevat useasti kaksi eri väitettä Suomen nykytilasta. Olemme tällä hetkellä vauraampia kuin koskaan ja Suomessa ei esiinny todellista köyhyyttä, ja että suhteellinen köyhyys johtuu ihmisestä itsestään. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

3.1 Syitä köyhyyteen lapsiperheillä

- työttömyys, osa-aika- ja pätkätyöllisyys, sekä näistä johtuvat pienet tulot
- perhepoliittiset tulonsiirrot ja niiden rappeutuminen, sekä niihin kohdistuneet isot leikkaukset
- lapsiperheiden korkea verotus, kuten perhepoliittisten verovähennysten poisto, arvonlisäveron korkea määrä ja pääomatulojen suosinta verotuksessa ansiotuloihin nähden
- vähimmäisvanhempainrahojen ja kotihoidontuen matala taso
- asumiskustannusten nousu
- opiskelijalapsiperheiden opintorahan matala taso
- avio- tai avoerosta johtuva tulotason lasku
- yksinhuoltajien heikko työllisyys
- pitkäaikaissairaudesta tai vammaisuudesta johtuva rajoittunut kyky olla työmarkkinoilla (Mikkonen & Ruokonen 2008 .)

3.2 Vanhemman työttömyys ja pienipalkkaisuus

Noin puolet köyhyysrajan alle jäävistä lapsiperheistä on sellaisia, joissa vanhemmat eivät käy ansiotyössä. Koska perheen tuloista valtaosa koostuu tuista, on myös lapsen köyhyysriski suuri. Köyhyyden lisääntyminen liittyy myös sukupolvien välisen tulonjaon muutokseen. Nuorten aikuisten osuus alemmissa tuloluokissa on kasvanut, koska työmarkkinoille on vaikeampi kiinnittyä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

Sanotaan, että työ olisi paras suoja köyhyyttä vastaan. Siltikin työtä tekevän vanhemman perhe voi olla köyhä. Työssäkäyvien pienituloisten perheiden köyhyys liittyy kotitalouden rakenteeseen ja kokoon. Säännöllistä työtä ei aina ole saatavilla, koska työn rakenne on muuttunut pätkä- ja osa – aikatöihin yhteiskunnassamme. Korkeakaan kou-

lutus ei aina suojaa perhettä köyhyydeltä, vaan pienituloisuus voi vaikuttaa yhtäläillä korkeasti koulutettuihin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

Myöskään lapsen hyvinvointi ei aina parane, vaikka perheen tulot lisääntyisivät. Vanhempien tehdessä pitkiä päiviä lapsi joutuu viettämään enemmän aikaa yksin. Haasteena yhteiskunnallamme onkin työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen, mikä erityisesti korostuu yksinhuoltajilla. (Pelastakaa lapset 2011.)

3.3 Sosiaaliturvan ostovoiman jälkeenjääneisyys

Lapsilisä, vanhempainpäiväraha ja kodinhoidontuki ovat jääneet ostovoimaltaan jälkeen yleisestä hintojen sekä ansiotulojen noususta. Sosiaaliturvalla on kuitenkin tärkeä rooli perheen menojen kattamisessa, erityisesti mitä nuorempi lapsi on perheessä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

Lapsiköyhyyteen on myös vaikuttanut suuresti eri tukien leikkaukset. Vuodesta 1998 vuoteen 2008 tulonsiirtojen jälkeenjääneisyys oli noin 25 prosenttia. Lapsiperheiden ahdinkoon ei myöskään puututtu talouskasvun aikaan, vaikka tietoa lapsiköyhyyden kasvusta oli saatavilla jo vuonna 2002. (Pelastakaa lapset 2011.) Lamavuosina myös perhe-etuuksiin tehtiin suuria leikkauksia, joita ei ole palautettu. Kelan mukaan lapsilisää pitäisikin nostaa jopa 70 prosenttia, jotta saavutettaisiin palkkojen nousu aikavälillä 1994 – 2009. (Tuominen & Sairisalo 2010.)

Vaikka rahat olisivat loppu, ei silti ole aina köyhä yhteiskunnan näkökulmasta. Tukia ei saa, jos on rahaksi muutettavaa omaisuutta, kuten oma talo. Tämän ratkaisun seurauksena voi olla erilaisia henkisiä ongelmia, kuten hylätyksi tulemisen tunne, riittämättömyys, juurettomuus ja lasten joutuminen vieraaseen ympäristöön. Talon myynnin jälkeen yhteiskunnan turva-verkko onkin valmis ottamaan huostaansa ja hyvinvointivaltio kääntää sinulle paremman poskensa. Keskiluokkaisen köyhyyden kierre alusta loppuun katsottuna kertoo karun tarinan siitä, miten omilla aivoillaan itse ajatteleva suomalainen ihminen saatetaan avuttomaan tilaan kerjäämään yhteiskunnan tarjoamia armopaloja. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 184.)

4 LAPSIKÖYHYHDEN EHKÄISY

Lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia turvaavien elinolosuhteiden järjestäminen on yhteiskuntamme velvollisuus. Lapsiköyhyyden ehkäiseminen on myös perus – ja ihmis-oikeusperusteinen velvoite ja sitä tulee ehkäistä sosiaaliturvan ja verotuksen uudistuksissa. Lapsiperheiden köyhyys lisää myös paljon inhimillistä, että sosiaalista kestävyysvajetta, josta yhteiskunnassamme julkisesti on paljon keskusteltu. Myös lasten kokema köyhyys tulee yhteiskunnallamme kalliiksi inhimillisesti, sosiaalisesti että taloudellisesti yksilö- ja yhteiskunnan tasolla. (Iivonen 2010.)

4.1 Miten voimme ehkäistä lapsiperheiden köyhyyttä?

- lasten vanhempien työttömyyden vähentäminen
- sosiaaliturvaetuksien korottaminen ja sitominen indeksiin
- lapsilisä pitäisi olla etuoikeutettu tulo toimeentulotukea myönnettäessä
- verotukseen perhepoliittiset vähennykset, kuten kunnallisveron perusvähennyksen kohdennettu korottaminen lapsiperheille
- huoltajakorotuksen palauttaminen opiskelijoiden opintotukeen
- todellisen veronmaksukyvyyn huomioon ottaminen yksinhuoltajaperheiden ja yhden tulonsaajan lapsiperheiden verotuksessa
- osittaisen hoitorahan korottaminen ja oikeuden laajentaminen
- lapsiperheiden peruspalveluista huolehtiminen
- palveluiden asiakasmaksujen pitäminen siedettävänä, kuten päivähoitomaksut, kerhotoiminta ja harrastustoiminnan maksut
- lapsiperheiden asumiskustannusten alentaminen maa-, kaavoitus – ja asuntopoliittisin toimin sekä lapsiperheiden asumisen tukien parantaminen.

(Iivonen 2010.)

4.2 Työ suojana

Määräaikaiset ja epätyypilliset työsuhteet eli vuokra-, keikka- ja osa-aikatyöt ovat lisääntyneet paljon yhteiskunnassamme. Tämän lisäksi perhevapaille jäädään yhä harvemmin vakituisesta työsuhteesta ja aina ei ole edes työpaikkaa johon palata takaisin. Yhteiskuntamme vaatimukset työmarkkinoilla ovat kasvaneet ja moni taho vaatiikin kasvavassa määrin joustoa. Lapsiperheiden etuna ollut kotipalvelu on poistettu ja tämä on hankaloittanut entisestään työllistymistä. Lisäksi vuoropäiväkoteja on usealla paikkakunnalla liian vähän kysyntään nähden, tai niitä ei ole lainkaan. Tästä johtuen yksinhuoltajalla on yhä vaikeampaa yhdistää lastenhoito ja työelämä. Tutkimusten mukaan äidit haluavat kuitenkin töihin, vaikka se ei lisäisi perheen tuloja. (Tuominen & Sairisalo 2010.)

5 YKSINHUOLTAJIEN KÖYHYYS

Yksinhuoltajien työttömyys on muita lapsiperheitä yleisempää, koska hoitovastuuta lapsesta ei voida jakaa toisen vanhemman kanssa. Tämän ohella työmatkat ja epäsäännöllinen työaika voivat myös olla este yksinhuoltajan työhön osallistumiselle.

(Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

Yksinhuoltajalla talous voi kaatua myös lainojen takaukseen, sairastamiseen ja siitä johduneisiin sairaskulujen kasvamiseen. Talous voi myös yhtälailla kaatua myös rahallisten etuuksien leikkaamiseen tai kokonaan poistumiseen. Jo pelkästään avioero muuttaa perheen tilanteen ongelmalliseksi tuloista tai työllisyystilanteesta huolimatta. (Tiittanen 2001, 49 - 50.)

Yksinhuoltajien työllistymismahdollisuuksia voitaisiin parantaa joustavilla päivähoitoratkaisuilla, jotka sisältäisivät erilaisiin tilanteisiin sopivia sopimuspäivävaihtoehtoja, sekä mahdollisuuden vuoropäiväkotihoidon. Pienten koululaisten aamu - ja iltapäivähoidon maksujen porrastaminen tulojen tai perhekoon mukaisesti sekä kunnallisen kotivavun saaminen esimerkiksi lapsen pitkittyneissä sairaustapauksissa tukisi merkittävästi myös yksinhuoltajien työssäkäyntiä. (Janhunen & Hiilamo 2011.)

Suomalainen sosiaalipolitiikka ei ole herännyt näkemään edelleenkaan, kuinka hankala yhtälö on olla työtön yksinhuoltaja ja samalla tulla toimeen lapsen kanssa minimiäitiyspäivärahalla, joka oli vuoden 2011 maaliskuussa 22,13 euroa yhdeltä arkipäivältä. Lainsäätäjät näyttävät edelleen oletttavan, että jokaisessa lapsiperheessä on työssäkäyvä isä, joka tuo tilipussinsa kotiin äitiyslomalla olevalle vaimolleen talousrahoiksi. Suvi Krok kirjoittaa yksinhuoltajuutta koskevassa tohtorinväitöskirjassa, että familismi näkyy siten, että sosiaalipolitiikkaa ei ole suunniteltu yksinhuoltajaperheille, joissa naisen ensisijainen tehtävä on olla hoivaaja. Perhepoliittisissa etuuksissa ei ole otettu myöskään huomioon perhemallia, jossa ei ole ollenkaan toisen aikuisen palkkatuloja. Voittaisiin siis ajatella, että yhteiskuntamme rankaisee äidiksi tulosta. Edelleenkaan esimerkiksi äitiyspäiväraha ja kotihoidontuki eivät ole samaa suuruusluokkaa kuin työmarkkinatuki. (Alasalmi 2011, 164-165, 168, 170.)

Perheen ja työn yhteensovittamista olisi helpotettava, mutta samalla tärkeätä olisi estää vanhempien uupumista. Suuria muutoksia saisi aikaan köyhimpien perheiden etuuksia korottamalla kuten:

- palauttamalla lapsiperheiden kotipalvelun palauttaminen
- lisäämällä ympärivuorokautisia päiväkoteja ja mahdollisuutta vuorohoitoon pienillä koululaisilla
- lisäämällä lasten loma sekä leiritoimintaa, esimerkiksi tuetut lomat
- lisäämällä erityistarpeita vaativien lasten iltapäivähoitoa
- omaishoitajamallin mukaisten vapaapäivien järjestäminen yksinhuoltajalle, joka olisi kaksi vuorokautta kuukaudessa
- järjestämällä oppilaitoksiin tilapäisiä lasten hoitopaikkoja
- yhden vanhemman perheiden verovähennyksen palauttaminen
- palvelumaksujen pitäminen alhaisella tasolla, esimerkiksi terveydenhoito-, päivähoito-, aamu- ja iltapäivähoito- sekä harrastusmaksut
- tulonsiirtojen ostovoiman parantaminen ja etuuksien sitominen indeksiin
- huoltajakorotuksien palauttaminen opintotukeen, sekä lapsilisä etuoikeutetuksi tuloksi toimeentulotukea myönnettäessä. (Tuominen & Sairisalo 2010.)

6 KÖYHYHDEN RISKIT

6.1 Henkinen vointi

Henkinen hyvinvointi eli mielenterveys on tärkeä osa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Pahoinvointi lisää kuitenkin kärsimystä, kuolleisuutta ja tuo mukanaan usein myös taloudellisia menetyksiä. Tämän lisäksi henkinen pahoinvointi vaikuttaa seuraavan sukupolven kehitykseen mahdollisesti jopa enemmän kuin ihmisen fyysiset sairaudet. Vastaavasti henkisesti terve ihminen kykenee kommunikoimaan, muodostamaan sekä ylläpitämään ihmissuhteita. Hän oppii myös ymmärtämään ja tulkitsemaan ympäristöään, sekä kokee elämänsä mielekkäänä. (Lahtinen, Lehtinen, Riikonen & Ahonen 1999, 9-10, 29.)

Vanha materialistinen, ihmisen perustarpeita korostava näkemys hyvinvoinnista ei enää kerro todellista kuvaa suomalaisten arjen hyvinvoinnista. 1960- luvun alusta nykypäivään asti on ajateltu, että ihmisten hyvinvoinnin kehittämisen suurin este löytyy materiaalisesta niukkuudesta. Tästä johtuen Suomen yhteiskuntapolitiikan painopisteenä on ollut talouskasvun edistäminen. Ihmisten arkielämässä tapahtuneet muutokset ja hyvinvointi ovat kuitenkin jääneet poliittisessa keskusteluissa taka-alalle asiantuntijoiden määritellesä talouden ja hyvinvoinnin reunaehdoja. Päättäjiltä on jäänyt huomaamatta, että arjen hyvinvoinnin tekijöissä on tapahtunut murros. Arjesta selviäminen ja ihmisten hyvinvointi edellyttää aivan erilaisia tekijöitä sekä hyvinvointipalveluita kuin hyvinvointivaltion alkuaikoina 1960-luvulla. (Hämäläinen 2009, 4-5, 33.)

6.2 Köyhyyden haitat lapselle

Suomessa pulaa voi olla myös terveellisestä ruoasta, tarpeellisesta terveydenhuollosta ja asiallisesta asumuksesta. Köyhyys vähentää myös vanhempien jaksamista että vanhemmuuden voimavaroja, sillä se väsyttää, uuvuttaa ja lisää masennusta Vähävaraisuus eristää myös muista lapsista, koska vähävaraiset lapset jäävät helposti harrastusten ulkopuolella. Yhden vanhemman perheiden lapset menevät harvemmin lukioon vähävaraisuuden vuoksi, sillä koulukirjat että ylioppilaaksi kirjoittaminen maksaa heidän budjetilleen paljon. Vähävaraisuus lisää myös sairastuvuutta, se alentaa koulutustasoa, vähentää harrastusmahdollisuuksia, eristää sosiaalisesti, aiheuttaa häpeän tunnetta ja heikentää itsetuntoa. Suomessa pienituloisuus onkin alkanut periytyä sukupolvelta toiselle. (Tuominen & Sairisalo 2010.)

Julkisessa keskustelussa suhteellisen köyhyyden merkitystä vähätelläänkin ja monesti kuulee fraasin ”eihän meillä kukaan nälkään kuole”. Kuitenkin suhteellinen köyhyys on lapsen kasvulle, kehitykselle ja hyvinvoinnille haitallista. Ihmisen tarpeet ovat aina kuitenkin sidoksissa aikaan ja paikkaan ja hyvinvointiyhteiskunnassa onkin perusteltua tarkastella köyhyyttä suhteellisenä köyhyytenä. (Iivonen 2010.)

6.3 Uupumus

Köyhä lapsuus on riski lapsen kasvulle ja hyvinvoinnille. Se vaikuttaa terveyteen, hyvinvointiin sekä lapsen ja hänen vanhempiensa mielenterveyteen. Köyhyys voi aiheuttaa lapselle lisäksi häpeää ja monenlaisia ulkopuolisuuden sekä osattomuuden tunteita. Vanhemmat ovat monesti myös uupuneita jatkuvasta penninvenytyksestä, eikä lasten vanhemmat välttämättä jaksu keskittyä perhe-elämään niin paljon, kuin lapset toivoisivat. Pikkulasten kulutustarpeet ovat myös koululaisten tarpeita pienemmät, eikä huoltaja

osaa verrata oman perheen taloudellista tilannetta paremmin toimeen tuleviin perheisiin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

6.4 Osattomuus

Kun perheen käytettävissä olevat tulot ovat vähäiset, lapsi jää helposti ulkopuoliseksi kaveripiirin kulutus ja harrastustottumuksista että mahdollisuuksista. Ilman kauden hittelua jääminen voi tarkoittaa lapselle, ettei hän voi osallistua kaveripiirin leikkeihin ja tulee tätä kautta syrjityksi. Tutulta saatu vanha takki voi aiheuttaa häpeää välitunneilla ja luokkaretken rahoittamisen ajatteleva voi aiheuttaa pelkoa ja unettomia öitä lapselle. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

Uusien vaatteiden ja ulkoiluvarusteiden hankkiminen lapsille on pienituloisille perheille tai huoltajalle vaikeata rahallisesti, koska ylimäärästä rahaa ei ole. Pienituloisten perheiden tai yksinhuoltajan lapset osallistuvat myös harvemmin säännölliseen harrastustoimintaan. Köyhä lapsuus onkin usein luopumista monesta mukavasta asiasta, joita muut pitävät normaalina. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

Lapsena koettu köyhyys vaikuttaa kielteisesti myös lapsen osallisuuden kokemuksiin. Lapsi jääkin helposti harrastus ja kulutusmahdollisuuksien ulkopuolelle, joka aiheuttaa hänelle osattomuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksia, häpeää ja pahimmillaan se vaikuttaa mielenterveyteen. (Iivonen 2010.)

Köyhyys hankaloittaa ihmissuhteiden luomista ja ylläpitämistä. Se kapeenee myös entisestään vieraalla paikkakunnalla. Köyhä ei myöskään välttämättä halua kutsua vieraita kotiinsa, kun olettaa että muilla on paremmin kuin itsellä. Harrastuksiin meneminen maksaa ja jopa kirkossa täytyy olla valmis ojentamaan kolehtiin. Ei paljon ilahduta jos pappi huomauttaa, että kilisevän sijasta voisi kolehtihaaviin laittaa kahisevaa. Nälkään ei Suomessa kuole, mutta ihmiset nääntyvät arjen kurjuuteen. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 212.)

6.5 Raha ja mahdollisuudet

Köyhä perheellinen voi tämän hetken Suomessa selviytyä niin kauan, kuin säilyttää vuokratonsa tai asuntonsa. Ensimmäisenä maksetaan vuokra ja muut asumismenot, kun eri paikoista kootut rahat ovat kasassa. Jäljelle jääneillä euroilla ostetaan ruokaa, jonka jälkeen haetaan EU:n ja työttömien ruoka-apua jatkeeksi. Lapsia käsketään syömään koulussa runsaasti. Heille kouluruoka voi olla useimmiten päivän ainoa lämmin ateria. Jos asumis- ja ruokamenojen jälkeen jää rahaa, kirpputoreilta voidaan etsiä lämpimiä vaatteita, mattoja kylmille lattioille, verhoja sekä huonekaluja. Velkaa ei köyhällä ole varaa ottaa, vain rikkailla on siihen mahdollisuus. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 81.)

Monesti saadut tulot eivät riitä koko kuukaudeksi, jolloin tarkka talouden suunnittelu on välttämätöntä. Ongelmana voi olla myös, ettei kaikkia laskuja kyetä maksamaan kerralla, koska muuten rahaa ei riitä muuhun elämiseen ja ruokaan. Lainanotto voikin olla monelle tapa hoitaa köyhyyttä, vaikka se vain poistaa edellisen velan eikä tee niitä tyhjäksi. Tästä johtuen pikavipit sekä muut nopeat keinot saada rahaa ovatkin yleistyneet. Myös julkiset palvelut kunnassa ja kaupungissa voivat tuntua kalliilta, kuten tarpeellinen terveyskeskus tai hammaslääkärikäynti. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

Ihmisille tulee myös useasti yllättäviä kuluja, kun rahoja joutuu laskemaan, ei niihin voida edes varautua ennalta. Talous voikin mennä sekaisin yhdestäkin ylimääräisestä kodinkoneen hajoamisesta tai laskusta. Kun kodinkone hajoaa, ei välttämättä ole varaa ostaa laadukasta laitetta tilalle, vaikka se olisi taloudellisempaa, sillä huonolaatuisen tavaran tai koneen ostaminen tulee huomattavasti kalliimmaksi huoltojen takia. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

Pienituloisista perheistä vain noin yksi neljäsosa arvioikin selviävänsä 900 euron yllättävästä menosta, kun kaikista perheistä 65 prosenttia ei näe tuollaisen menon kaatavan perheen taloutta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a).

Rahan puute rajoittaa myös sosiaalista elämää, sillä aina ei ole mahdollista nähdä ystäviä koska matkustaminen maksaa. Myös osallistuminen eri tapahtumiin ja ulos lähteminen on rajoitettua, koska ylimääräistä rahaa ei ole käytössä. (Mikkonen & Ruokonen 2008).

Nykyajan yhteiskunta pyörii paljon rahan ympärillä. Kaikkea ei voi kuitenkaan mitata rahassa ja hyvin pienelläkin summalla pärjää elämässä. Rahallinen köyhyys tuo mukanaan myös väistämättä henkisen köyhyyden. Ajatukset jäävät pyörimään jokapäiväisen selviämisen ympärille ja täten muut asiat jäävät helposti toisarvoisiksi. Kulttuuri ei kiinnosta, eikä arkipäivän pienistä iloista nauti tai niitä ei arjessa huomaa. Elämä muuttuukin selviytymiseksi.

6.6 Ruoka ja sen laatu

Pienituloiset perheet joutuvat päivittäin tinkimään ruoasta, sen raaka-aineista sekä ruoan laadusta. Vaikka ruokaa olisi tarpeeksi, se ei kuitenkaan aina ole riittävän ravitsevaa, täyttävää ja monipuolista. Ruoasta säästäminen onkin ainoa vaihtoehto tehdä kuluttamiseen liittyviä valintoja, sillä muista tekijöistä on jo luovuttu, kuten TV. Kasvikset ja vihannekset ovat kalliita osan aikaa vuodesta ja lisäksi ruoan hintataso on noussut reilusti, mikä korostaa entisestään ruokatottumuksia ja valintoja.

Juhlapyhät ovat kauhistus monelle, sillä rahaa ei saa yhtään enempää ja välillä vieraita varten pitäisi olla parempaa ruokaa tarjolla. Monelle on myös tärkeätä, että lapset saavat tarpeeksi syötävää. Vanhemmat pyrkivätkin tarjoamaan lapselle ruokaa, vaikka vanhemmat itse jäisivät ilman. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

Köyhänä ollessa oppii myös väkisin käyttämään hyväksi kauppojen alennukset, kun viimeinen myyntipäivä on menossa umpeen. Kallis kala ja lihat voidaan esimerkiksi ostaa ale koreista, täten myös köyhällä on mahdollisuus välillä syödä hyvin. Kun tuotteet myös pakastaa, siitä saa moneksi päiväksi ruokaa halvalla. Järkevää onkin aina katsoa ensin poistotuotteet, ennen kuin ostaa täydellä hinnalla vastaavan tuotteen. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 309.)

Terveellinen ravinto on myös hyvinvoinnin edellytys. Kesällä metsänantimia on hyvä poimia ja syksyllä vastaavasti sieniä, nämä ovatkin hyvä jatke ruoalle. Onni on myös omistaa ystävä, joka viljelee puutarhapalstaa ja antaa myös läheisilleen sadostaan. Kaikki kasvimaalta saatu onkin hyvä lisä kaupan aletuotteiden lisäksi. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 302.)

Perheellisen kannalta myös koulun alkaminen on hyvä asia, koska lapset saavat syödä koulussa, eikä kotona täten tarvitse välttämättä laittaa lämmintä ruokaa (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 183).

Tärkeätä on, että oppii erottamaan hinnan merkityksen silloin, kun voi vertailla ruoan kilohintoja toisiinsa. Ruokalaskussa pystyy säästämään paljon, kun ostaa halvinta ja keskittää kuukauden ostokset samalle ostokerralle. Perusruoan merkitys on myös nykypäivää hämärtynyt, koska kaupoissa on valikoimaa raakavalmisteista täysin valmiisiin ruokiin. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 264–265.)

6.7 Hyvinvointi ja lapset

Köyhyys voi vaikuttaa psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Se tuo mukanaan samalla monenlaisia huolia selviytymisestä arjesta. Nämä tekijät voivat johtaa pahimmillaan masennuksen puhkeamiseen. Terveiden heikkeneminen voi myös ajaa yhä syvemmälle köyhyyteen. Yleinen väsymys on tavallista ja se ilmenee haluttomuutena sekä fyysisenä väsymyksenä. Lasten hyvinvoinnin takia huoltaja tai vanhemmat yrittävät kuitenkin pitää omaa mielialaansa korkeammalla, mitä se oikeasti olisi. Lapsen tarpeisiin vastaaminen voi olla vaikeata ja kulutusyhteiskunnaksi vaihtunut ympäristö aiheuttaakin monesti vanhemmille kohtuuttomia vaatimuksia. Koulu ja harrastukset ovat kuitenkin monen huoltajan mielestä asioita, jotka vievät aivan liian paljon rahaa. Köyhyydessä on kuitenkin se hyvä vaikutus lapsiin, että he oppivat arvostamaan muutakin kuin rahaa, kuten rakkautta ja läsnäoloa. He oppivat samalla myös arvostamaan rahan ja työn arvoa aivan eri tavalla kuin lapsi, joka saa kaiken valmiina. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

Köyhä ei voi perhettään auttaa rahatukulla, joten läsnäolo ja helliminen ovat isossa arvossa. Tärkeimmät asiat maailmassa eivät ole ostettavissa rahalla, joten läheisyys, huolenpito ja ajan antaminen ovatkin hyvä tapa osoittaa rakkautta ja välittämistä. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 301.)

6.8 Negatiivinen suhtautuminen

Hyvin usein ihmiset ajattelevat, että jokainen on oman onnensa seppä ja köyhä olisi automaattisesti laiska sekä syypää itse köyhyytensä. Osa ihmisistä voi vältellä, koska status toisella on köyhä tai työtön, sillä verukkeella että mitä muut mahtaisi ajatella minusta kun seurassani on tällainen ihminen. Köyhät saavat myös usein sääliä osakseen, joka voi entisestään lisätä eristäytymistä. Statuksen myötä tai väärät sanat valittuina kuulee myös usein muiden suusta ahdistavia kommentteja, varsinkin niiden joilla ei ole kosketuspintaa koko asiaan. Kommentteina voi olla ”miten noin vähällä varalla voi edes elää” tai ”mitä teet tällä hetkellä”. Ahdistavaa voi olla myös ystävän kehuskelu, mitä on tehnyt lapsensa kanssa, etenkin kun itsekin haluaa lapsen parasta. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

Monesti myös ulkopuoliset ihmiset antavat omia neuvojaan tilanteen parantamiseksi, siinä uskossa että ne sopisivat kaikille ja että heidän toimintamallinsa olisi oikea. Muiden neuvot voivat olla varsin ikäviä ja loukkaavia, koska ihmiset eivät tunne tilannetta. Ulkopuolisiin ihmisiin pätee myös muiden ihmisten kateus, sillä työtön joutuu olemaan kotona kun töitä ei ole ja vastaavasti yksinhuoltajalle, sillä hän saa tukea yhteiskunnalta. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

7 SELVIYTYMISKEINOT ARJESSA

Tavaroiden ja rahan määrällä mitataan paremmuutta ja kertakäyttökulttuurin vaikutuksen alaisina meitä kasvetaan arvostamaan materiaa, rahan voimaa ja rikkautta. Köyhyys on aina jonkun puutetta ja se on erilaista eri seuduilla sekä maissa.

On myös paljon asioita ja tekijöitä, joiden takia ihmisistä on tullut köyhiä ja sen syyt voivat olla itsestä riippuvaisia, mutta myös riippumattomia. Kulttuurissamme pahinta köyhyydessä on syyllisyys, tunne joka musertaa ja syö kaiken kyvyn aloittaa mitään. Köyhyyden leima on varjo, joka seuraa. Se pimentää auringon vieden mahdollisuudet mukanaan. Köyhä nyky-Suomessa on usein aina riippuvainen järjestelmästä, tahosta tai toisesta ihmisestä. Oikeanlainen riippuvuus ja yhteistyö on kuitenkin hyvä asia, mutta jos toimeentulo on kiinni jonkun toisen sanasta ja päätöksistä jatkuvasti, elämästä tulee kestämatöntä. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 219.)

Monelle perhe, puoliso ja lapset ovat tärkeitä voimavaroja. Suvun merkitys myös korostuu niillä, joilla heitä on lähellä ja he haluavat auttaa. Kaikilla ei kuitenkaan ole yhtä hyvä tilanne, sillä lähimmät sukulaiset voivat asua hyvinkin kaukana. Lisäksi välit voivat olla huonot ja sukulaiset voivat syyttää perhettä itseään tilanteestaan. Ystävät voivat myös olla tukena, mutta ystävyys-suhteista voidaan yhtälailla vetäytyä häpeän vuoksi. Monet köyhät häpeävätkin ja pelkäävät mitä muut ajattelevat heistä. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

Voimavarana voi olla lisäksi mielekäs tekeminen sekä harrastaminen, kuten luonnossa liikkuminen ja kirjaston palvelut, jotka molemmat ovat maksuttomia. Omalla asenteella on myös suuri merkitys asian hyväksymisen kannalta. Positiivinen elämänsäsenne ja huumori ovatkin hyviä keinoja, vaikka jokaisella on omat tapansa käsitellä tunteitaan. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

7.1 Taloudelliset selviytymiskeinot

Taloudelliset selviytymiskeinot ovat erilaisia tapoja, joilla yritetään helpottaa köyhyydestä selviytymistä. Ne ovat keinot joilla mahdollistaa, että ruokaa ja rahaa jäisi välttämättömiin kulutustarvikkeisiin enemmän käytettäväksi. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

Taloudellista ja materiaalista apua voi saada virallisilta että epävirallisilta tahoilta, kuten esimerkiksi Suomen punainen risti, Mannerheimin lastensuojeluliitto, ja diakoniatyö. Läheisiltä voi tarpeen vaatiessa myös lainata rahaa, sekä he voivat yhtälailla avustaa materiaalin avulla, kuten vaatteet, huonekalut ja astiat. Sukulaisilta ja läheisiltä saaminen on kuitenkin kytköksissä, kuinka läheiset ja hyvät suhteet heihin on. Ruokakaupassa vastaavasti korostuu aletuotteiden etsiminen ja ostaminen. (Mikkonen & Ruokonen 2008.)

Vähätuloina on se hyvä puoli kuitenkin, että ostopäätöksiä on punnittava ja lapsilleen voi samalla opettaa järkevän kuluttamisen taidon. Tärkeätä onkin oppia erottamaan tarpeellinen ja ei tarpeellinen hyödyke toisistaan. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 264–265.)

Eri puolilla Suomea tapahtuneet kuolemantapaukset vaativat satoja kilometrejä matkan tekoa ja bensa oli kallista. Lisäksi kukkia hautajaisiin on ostettava ja pitää olla sopivat vaatteet. Kaiken tämän keskellä piti ajatella rahaa kokoajan. Sitä, onko meillä varaa tähän edes. Suremisessa on jo pelkästään tarpeeksi työstämistä. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 340.)

7.2 Köyhyyteen liittyvät tunteet

Monella tunteina nousee ensimmäisenä esille menetetty usko, jatkuva epävarmuus, erilaiset huolet sekä katkeruus. Ahdistusta lisää monesti tunne siitä ettei itse pärjää, eikä voi tarjota lapselleen kaikkea sitä mitä haluaisi. Ihmisellä voi myös olla katkeruutta, koska ei kykene tekemään esimerkiksi töitä, vaikka haluaisi.

Itse köyhyyttä myös hävetään, sekä tunnetta ettei omillaan pärjää. Hävettävänä koetaan myös kaupassa asiointi keskellä päivää, sekä muissa auttamispaikoissa jossa kanssaih-

miset näkevät, kuten diakonin vastaanotto, ruokapankit ja muut vastaavat paikat. (Mikkonen & Ruukonen 2008.)

Myös ylpeys liittyy häpeään, esimerkiksi asiointi sosiaalitoimessa tai ruokapankissa voidaan kokea nöyryyttävänä ja häpeällisenä. Avun vastaanottaminen koetaankin häpeällisenä, etenkin jos aina ennen on itse toimeen tullut. Häpeälliset ja nöyryyttävät kokemukset liittyvät usein omiin kokemuksiin avun saamisesta ja kohdatuksi tulemiseen virallisilta tahoilta, kuten sosiaalitoimisto ja kansaneläkelaitos. Välillä itselleen joutuu-kin vakuuttamaan, että esimerkiksi toimeentulotuki on vaikeita taloudellisia tilanteita varten, joissa itse on tällä hetkellä. (Mikkonen & Ruukonen 2008 .)

Perheen köyhyydestä ei aina edes kerrota ystäville, koska se koetaan hävettävänä asiana ja samalla pelätään tunnetta, mitä se heissä herättää. Myös lapset kokevat häpeää köyhyydestä. Köyhyys nostattaa myös vihan tunteita, sillä sitä voidaan tuntea epäoikeudenmukaisesta kohtelusta tai siitä, että saadaan vähemmän kuin ansaitaan. Viha myös kohdistuu järjestelmää, päättäjiä tai virkamiehiä kohtaan, kuten esimerkiksi epäoikeudenmukainen toimeentulotukipäätös. (Mikkonen & Ruukonen 2008.)

Ilman merkkifarkkuja, omia urheiluvälineitä tai hienoa harrastusta et ole mitään. Huone pitää olla täynnä hienoja ja kalliita tavaroita, että kaverit tulisivat luoksesi kylään. Enää ei voi olla oma itsensä, koska täytyy sulautua massaan, ettei joutuisi kenenkään silmätikuksi ja kiusatuksi. (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 264–265.)

8 KVALITATIIVINEN TUTKIMUSMENETELMÄ

Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän tarkoitus on aineiston, ilmiön tai tapahtuman ei-numeraalinen kuvaus (Eskola & Suoranta 2003, 13; Vilkkä 2007a, 97-100). Laadullinen aineisto on myös pelkistetyimmillään ilmiösultaan tekstiä. Lähtökohtana siihen on ihminen ja hänen elämänpiirinsä. (Eskola & Suoranta 2003, 15.)

Aineistonkeruumenetelmänä laadullisessa tutkimusmenetelmässä voi käyttää esimerkiksi haastattelua ja havainnointia. Myös henkilökohtaiset päiväkirjat, kirjeet, elokuvat ja elämäkerrat, sekä näiden yhtäaikainen käyttö soveltuu myös kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän aineistoksi. (Eskola & Suoranta 2003, 15; Kylmä & Juvakka 2007, 16.) Tilastollisesti yleistettävää tietoa kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä ei saada, vaan tarkoitus on käsitteellistää ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä paremmin (Kylmä & Juvakka 2007, 17).

Laadullisessa tutkimusmenetelmässä osallistujia on tavallisesti vähän, koska tarkoituksena on saada monipuolista ja syvällistä tietoa tutkittavasta kohteesta. Osallistujamäärää tutkimukseen ei välttämättä aina pystytä päättämään tarkasti. Tutkimukseen osallistujien määrä on myös arvioitava aina tapauskohtaisesti. (Kylmä & Juvakka 2007, 27.)

9 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Lähdin tekemään päättötyötä näiden kysymysten pohjalta:

1. Miten lapsiperheet kokevat köyhyyden tunnetasolla ja millaisia tunteita se nostattaa pintaan?
2. Miten näitä tunteita käsitellään, sekä millä tavalla tunteet vaikuttavat perheen ja omaan käytökseen?
3. Mitä asioita köyhyys on opettanut perheille?

Käsittelen tuloksia yhteenveto – osuudessa laajemmalti. Näihin kysymyksiin oli myös selkeät vastaukset saatavilla haastattelumateriaalista.

10 HAASTATTELU TIEDONKERUUTAPANA

Haastattelu soveltuu laadulliseen sekä määrälliseen tutkimusmenetelmään. Tavoitteena haastattelulla on saada monipuolista ja syvällisempää tietoa tutkittavasta asiasta. (Kylmä & Juvakka 2007, 77 - 79.) Haastattelun etu on myös sen joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus tarpeen vaatiessa keskustella haastateltavan kanssa, oikaista väärinkäsityksiä tai esittää kysymys uudestaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 199; Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.) Haastattelussa vastaajiksi suunnitellut henkilöt saadaan usein tutkimukseen mukaan ja heidät on myös helppo tavoittaa myöhemminkin, jos aineistoa on tarpeen täydentää (Hirsjärvi ym. 2007, 201).

Haastatteluun liittyy myös ongelmallisia piirteitä. Monesti haastattelu on aikaa vievä tiedonkeruumenetelmä, koska haastattelijan tulee etukäteen valmistautua huolella. Haastattelussa aina ei myöskään ole mahdollista saada haastateltavalta täysin todenperäisiä vastauksia. Taipumus onkin välillä antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia, jotka saattavat heikentää haastattelun luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2007, 201; Tuomi & Sarajärvi 2002, 75 - 76.) Haastattelu voidaan jaotella osallistujien määrän, strukturoinnin asteen että toteutustavan mukaan (Kylmä & Juvakka 2007, 77.)

10.1 Teemahaastattelu

Haastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Metodologisesti teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän asioille antamiaan merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48). On myös maku-kysymys, pitääkö kaikille tiedonantajille esittää kaikki suunnitellut kysymykset, pitääkö kysymykset esittää tietyssä ja samassa järjestyksessä ja pitääkö sanamuodon olla sama jokaisessa haastattelussa. Yhdenmukaisuuden vaateen aste vaihtelee teemahaastattelulla

toteutetusta tutkimuksesta toiseen. Vaihteluväli voikin olla lähes avoimen haastattelun tyyppisestä aina strukturoidusti etenevään haastatteluun (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77).

Teemahaastattelussa ei kuitenkaan voi kysyä ihan mitä tahansa, vaan siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Periaatteessa etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen eli tutkittavasta ilmiöstä ja tiedettyyn. Teemahaastattelun avoimuudesta riippuen teemojen sisältämien kysymysten suhde tutkimuksen viitekehyksessä esitettyyn kuitenkin vaihtelee intuitiivisten ja kokemusperäisten havaintojen sallimisesta varsin tiukasti vain etukäteen tiedettyihin kysymyksiin pitäytymiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77-78).

10.2 Teemoittelu

Teemoja eli keskeisiä aiheita muodostetaan useimmiten aineistolähtöisesti etsimällä tekstistä sen eri haastatteluja, vastauksia tai kirjoitelmia yhdistäviä tai erottavia tekijöitä. Teemoittelu onkin luonteva toimintatapa esimerkiksi teemahaastatteluaineiston analysoimisessa. Joskus teemat muistuttavat aineistonkeruussa käytettyä teemahaastattelu-runkoa, mutta asia ei aina näin ole. Joskus aineistosta voi löytyä uusia teemoja, eivätkä ihmisten käsittelemät aiheet välttämättä noudata tutkijan tekemää järjestystä. Kun aineistoa järjestellään teemojen mukaan, kunkin teeman alle kootaan esimerkiksi jokaisesta haastattelusta ne kohdat, joissa käsitellään kyseisiä teemoja. Aineistosta otetaan kaikki tiettyyn teemaan liittyvät kohdat ja nämä järjestellään omiksi kokonaisuuksiksi. Aineistosta lainattujen kohtien tarkoituksena on antaa havainnollistavia esimerkkejä ja tarjota lukijalle todiste siitä, että tutkijalla todellakin on ollut jokin aineisto, johon hän analyysinsä pohjaa ja että aineisto on antanut johtolankoja juuri näiden teemojen muodostamiseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2013.)

10.3 Aineiston kerääminen

Käytin opinnäytetyössäni teema- eli puolistrukturoitua haastattelua. Sovin työhöni kolme haastattelua sähköpostin välityksellä hyvin eri lähtökohdista nouseville lapsiperheille. Toteutin sähköpostin välityksellä haastattelut ja muokkasin siihen teemaan liittyvät haastattelukysymykset. Jokaisella kysymykset olivat kuitenkin hieman erilaiset, koska kaikilla haastateltavilla lähtökohdat olivat hyvin erilaiset. Myös perheen aikuisille lapsille annoin puheenvuoron, sillä se toi lisää ulottuvuutta työhön. Vaikka haastattelukysymykset on paperille kirjattu loogisesti, niin jokainen haastattelu kulkee kuitenkin loogisesti ja tarinamaisesti eteenpäin, mikä tekee niistä helpommin luettavampia ja koskettavampia.

Näiden kolmen haastattelun lisäksi yritin saada ammattilaisilta lisäperspektiiviä haastatteluilla sähköpostin kautta, mutta useat niistä kariutuivat, koska järjestöillä tai ihmisillä ei ollut aikaa. Suunnitelmissa minulla oli saada Heikki Hurstilta, Karri Miettiseltä sekä EAPN-Fin järjestöltä haastattelut. Sain kuitenkin diakoniatyöntekijän haastattelun työharjoittelupaikalta, joten samalla sain työhöni diakoniatyön näkökulmaa. Sovin haastattelusta kasvokkain, mutta sovimme silti että hän tekisi sen sähköpostin välityksellä koska työajat ovat hektiset. Tämä palveli molempia ja haastattelusta tuli kattavampi, koska vastaajalla oli aikaa paneutua siihen.

10.4 Muu tiedonhankinta

Haastattelujen taustalle olen etsinyt ensiksi teoriaa, vaikka opinnäytetyössä pääpaino on siinä, miten köyhyys koetaan. Jokainen käsitteleeekin köyhyyttä eri tavalla ja haluan tuoda esille näitä tuntemuksia. Yllämainitun lisäksi olen käsitellyt vapaaehtoistyönä järjestetyn valtakunnallisen kirjoituskilpailun köyhyydestä materiaalia, jonka järjestäjänä oli **Tiede, Taide ja Köyhä kansa Ry**. Köyhyyskirjoituksia tuli yhteensä noin 850 kappaletta, joista poimin lapsiperheiden tilanteeseen liittyvät tekstit ja hyödynsin niitä työssä-

ni. Materiaalista nousevat asiat ovat hyvin samanlaisia kuin haastatteluista nousevat. Löysin myös työhöni materiaalia Sosiaalitiedon nettisivuilta. 2010 oli järjestetty myös sosiaalialan ammattilaisille kirjoituskilpailu, jonka teema liittyi köyhyyteen ja sen kokemiseen, että miten ammattilaisena voi auttaa. Vuosi 2010 oli myös Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi.

11 ELÄMÄNKERRAT

Haastattelin opinnäytetyötä varten kolmea erilaista lapsiperhettä, sekä diakoniatyöntekijää joka työskentelee lisäksi perhetyössä. Kaikilla perheillä on hyvin erilainen lähtökoh- ta köyhyydelle, sekä jokainen haastateltava asui myös eri puolilla Suomea. Tästä johtu- en tein haastattelut sähköpostin välityksellä, koska se oli helpoin tapa. Näin saisin eni- ten informaatiota kerättyä valmiilla kysymyksillä, sekä sähköpostin välityksellä vastaa- minen palvelisi myös vastaajia, koska kysymyksiä saisi enemmän pohtia. Kysymykset ovat kuitenkin otettu esille niin äidin sekä lapsen näkökulmasta. Vastaavasti diakonia- työntekijältä kysyin pitkälti seurakunnan tukimuodoista lapsiperheille.

Ensimmäisessä haastattelussa lähetin kysymykset yksinhuoltajaäidille jolla on kolme lasta. Heidän tapauksensa on moniulotteinen ja pitkäaikaiset sairaudet varjostavat hei- dän elämäänsä, äiti on sairaseläkkeellä pysyvästi. Toisessa tapauksessa äiti jäi tyttärensä kanssa kahdestaan, kun isä kuoli äkillisesti. Kuoleman kautta myös kaikki velat kaatui- vat äidin harteille epäoikeudenmukaisesti. Myös aikuinen tytär on kertonut omia miet- teitään köyhyydestä. Viimeisessä tapauksessa alkoholilla on vallitseva syy köyhyyteen, kun kaikki rahat menivät kurkusta alas. Tässä haastattelussa lähetin kysymykset perheen täysi-ikäiselle tyttärelle ja hän kertoo köyhyydestä omasta näkökulmastaan, eli lapsen silmin.

11.1 Keski-ikäinen nainen ja hänen tyttärensä

Köyhyys tuli meidän elämään miehen kuoleman kautta. Tuloina minulla oli pieni palk- ka. Ostimme omakotitalon huhtikuussa 1992 ja maatilahallituksen korkotuki lainaha- kemus oli tuolloin sisässä. Kuolema tapahtui neljä viikkoa muuton jälkeen ja jäin 10 - vuotiaan tytön yksinhuoltajaksi. Jouduin ottamaan koko velan omille niskoilleni. Avo- mieheni oli ollut aiemmin naimisissa ja perillisiä oli sitä kautta tyttären lisäksi lisää. Pe- runkirjoituksessa selvisi, että perilliset olisivat vieneet talon ja jättäneet velan minulle

kokonaan. Tässä yhteydessä keskustelin muiden perillisten kanssa lakimiesten välityksellä ja perilliset luopuivat vaateistaan. Otin velat nimiini, sekä talon ja sain korkotukilainan ulos. Kolmantena osapuolena oli pankki. En luottanut kuitenkaan pankkiin huonojen kokemusten vuoksi. Kuoleman tapauksen jälkeen yritin myös purkaa talokaupan, mutta myyjä ei tähän suostunut. Asuimmekin tytön kanssa reilut kaksi vuotta kuoleman jälkeen talossa, jolloin sain talon myytyä. Oli lama - aika ja talojen hinnat laskivat roimasti ja sain takkiini enemmän kuin reilusti. Sotkuja maksoin monta vuotta jälkikäteen pois. (Perhe 1.)

11.1.1 Taloudellinen ja henkinen ahdinko

Tinkimään jouduimme kaikesta ja kaikki piti suunnitella tarkkaan, mitä hankki ja ennen kaikkea milloin. Heräteostoihin ei myöskään ollut varaa lainkaan, mutta ruokaan kuitenkin riitti rahat. Oman kasvimaan juurekset ja poimitut marjat olivat myös hyvä ruuan jatke. Kauppaan pääsy oli vaikeaa, koska kylällä oli vain kioski ja minulla ei ollut ajokorttia, luonnollisesti hinnat myös kioskissa olivat kalliimmat. Myös laskut piti käydä maksamassa erikseen kirkonkylällä, tuttavaperhe auttoi kuitenkin kyydityksessä paljon. Yllättävät menoerät olivat aina yllätys, sillä kuinka selvitä kuluista kun samaan aikaan tapahtui monia läheisten poismenoja, jotka toivat surun lisäksi taloudellisia menoja. Syntymäpäivät oli useasti jätettävä käymättä, koska ne olivat säästö ja rahat eivät olisi niihin edes riittänyt. (Perhe 1.)

Liikenneyhteydet maalla olivat huonot ja meidän piti turvautua sukulaisiin tai naapureihin, mutta heillekin piti korvata kyyti. Tästä syystä liikuimmekin paikkakunnan ulkopuolella todella vähän. Kerran vuoteen yritimme kuitenkin käydä Kuopiossa ystäväperheen luona. Näitä reissuja myös helpotti, että pääsimme toisen suunnan tuttavaperheen kyydissä. Läheskään kaikki eivät kuitenkaan ymmärtäneet, miksi emme voineet liikkua ja lähteä yllättäen mihinkään. Ammattiliittoni järjesti kuitenkin kesäisin perheretkiä, joita hyödynsimme hinnan ollessa kohtuullinen. Lapseni kärsi tästä liikkumattomuudesta ja köyhyydestä, vaikka hän ei koskaan valittanut, mutta itse tiesin sen. (Perhe 1.)

11.1.2 Avun saaminen

Tuona aikana ei ollut minkäänlaisia kriisiryhmiä. Asumiskustannuksiin ei saatu myöskään minkäänlaista apua, koska emme saaneet lama - aikana taloa myytyä. Talossa oli sähkölämmitys, joka lisäksi nosti elinkustannuksia. Mitään virallista taloudellista emme saaneet tuolloin. Taloudellista apua oli ainoastaan kylällä kerätty yhteisadressi, joka toteutettiin niin, että ihmiset laittoivat keräykseen rahaa. (Perhe 1.)

Mieheni kuoli 1992 eli juuri laman alkuaikaan. Laskujen eräpäiviä piti sovitella jatkuvasti ja talon sain myytyä 1994 tappiolla, mutta maksettavaa jäi reilusti. Muutimme syntymäkotiini asumaan, joka oli tyhjillään. Konkreettista muutosta oli esimerkiksi sähkölaskun pieneneminen. Emme myöskään joutuneet maksamaan vuokraa veljelleni, vaan sovimme, että maksoin sähkön, auraukset ja niin edelleen. Meidän asumisesta talossa oli veljelleni apua, koska hänen ei tarvinnut tällöin käydä lämmittämässä taloa. Vuonna 1995 minulta katkesi reisiluu ja jouduin olemaan sairaalassa kolme viikkoa. Tuolloin sain kovan tappelun tuloksena sosiaalitoimen maksamaan sairaalalaskut, koska itse en olisi niistä selvinnyt. Isäni antoi myös minulle ennakoperintönä tietyn summan rahaa miehen kuoltua, jotta sain maksettua pois alta aikaisemman pienen lainan. (Perhe 1.)

Henkistä apua sain harvoilta ystäviltä, lähinnä kuunteluapua ja sitä, että he kävivät meillä. Konkreettinen apu oli esimerkiksi se, kun naapurinmies tuli jyrsimellä laittamaan perunamaan kuntoon tai joku auras tien ja pihan traktorilla. Veljeni toi lisäksi kaloja ja antoi kyydin tarvittaessa. (Perhe 1.)

11.1.3 Oma sana

Kaiken kokemamme jälkeen voin sanoa kasvaneeni vahvemmaksi ihmiseksi. Itseäni luotan paljon enemmän, kuin mitä ennen tapahtunutta. Jos en olisi kokenut tätä kaikkea, kokisin olevani materialisti tusina- ihminen. Kokemus lisäsi entisestään empaattisuutta

ja elämän arvot muuttuivat. En ole katkera, vaikka emme päässeet ulkomaan reissuille tai kulkenut viimeisen muodin mukaisissa vaatteissa. Pienet asiat ovat myös tuoneet iloa elämään. Ihmisiin luottaminen kuitenkin muuttui tämän kaiken myötä, sillä olen edelleen hyvin kriittinen luottamuksen suhteen. Luottamuksen jouduin itse pettämään lapseeni monta kertaa, kun luulin että rahat riittävät johonkin, mutta ei riittänyt. Samaan aikaan tämän kaiken tapahtuneen kanssa jouduin pelkäämään työpaikan puolesta. Työskentelin koululla, joka lakkautettiin keväällä 1994. Minulla ei ollut niin sanottua siirtosuojaa kuten opettajilla. Siinä suhteessa hyvä onni oli mukana, että sain valita muutamasta koulusta minne siirryin. Kulkeminen uuteen työpaikkaan tosin oli hankalaa ja myös palkka pieneni samalla. Työpiste oli kuitenkin hyvä ja voimia antava. Tästä seurasi se, että minusta tuli koulun lakkautuksen myötä työnkiertoa suosiva ihminen. Voisin sanoa että se toi myös hyvää elämäämme. 2001 jouduin muuttamaan vuokra-asuntoon kunnan keskusta työpäikan vaihdon vuoksi, koska en päässyt kulkemaan muuten vuorotyöhön. Tämä aiheutti jälleen talouden kiristymisen. Samaan aikaan tytär muutti opiskelemaan muualle. Koin, että en pystynyt auttamaan häntä taloudellisesti tarpeeksi.

(Perhe 1.)

11.1.4 Aikuisen tyttären mietteitä

Jo ennen isän kuolemaa olin tottunut siihen, että meillä oli toisinaan taloudellisesti tiukkaa. Olin vasta kymmenen vanha, kun isä kuoli, mutta ymmärsin millainen velkataakka äidille isän kuoltua jäi. Muistan varmasti ikuisesti ensimmäisen kysymykseni, kun kuulin isän kuolleen: “Äiti, miten me selvitään meidän veloista?”. Muistan, miten tiukkaa meillä oli isän kuoltua. Aivan kuin isän kuolemassa ei olisi ollut tarpeeksi murehdittavaa. Äitini kertoi omissa vastauksissaan, että tietää minun kärsineen siitä, että olimme köyhiä. Oikeastaan en kuitenkaan kärsinyt, koska olin niin tottunut siihen, että kaupassakin jouduttiin pennilleen laskemaan, mihin on varaa. (Perhe 1.)

Toisinaan kaverit olivat niin tyhmiä, että tulivat luokseni leuhkimaan uusilla leluilla ja muilla uusilla tavaroilla, joka tuntui pahalle, mutta ei olisi tullut mieleenkään alkaa kiinuaamaan vastaavaa lelua äidiltä, koska tiesin, että ne rahat tarvitaan elämiseen. Äidin kanssa teimme monena kesänä sopimuksen, hän lupasi ostaa minulle jonkun toivomani kasetin, kunhan ajoin talven polttopuita ulkoa liiteriin. Tuo kasetti oli minulle kuin kultakimpale, ja arvokkaampi senkin takia, että ansaitsin sen omalla työlläni.

Koen kärsineeni enemmän köyhyyden sijaan kavereiden ajattelemattomuudesta. Harva ymmärsi, että jos minulla meni vaikka polkupyörä rikki tai videot hajosivat, niin niitä ei ollut välttämättä varaa heti korjata. Kun täytin 18 vuotta, ei moni ymmärtänyt sitä miksi en ajanut ajokorttia. Syynä ei ollut se, ettei olisi halunnut ajaa, meillä ei vain ollut mitenkään varaa siihen. (Perhe 1.)

Ne kesäreissut, mitkä oli varaa tehdä, kruunasivat koko kesäni. Niitä muistelen vielä kolmekymppisenäkin lämmöllä. Olen onnellinen siitä, että opin rahan arvon, ja sen, ettei raha tipu puusta. Moni rikkaan perheen lapsi ei tätä valitettavasti ymmärrä. Eniten kärsin siitä, että äidillä ei ollut varaa ostaa itselleen mitään. Hän olisi todella ansainnut sen kaiken keskellä itselleen jotain. (Perhe 1.)

Ilman köyhyyttä en olisi se ihminen, mikä nyt olen. Olin todennäköisesti ”pissis - Pauliina”, joka olettaisi saavansa kaiken isältä ja äidiltä. Olen onnellinen, ettei minusta tullut sellaista. Lapsuuden köyhyys näkyy arkipäivässäni edelleen niin, että kaupassa tuijotan tarkkaan hintoja, ja mietin mitä on varaa ostaa. Toinen konkreettinen esimerkki on se, että jos olen ostamassa jotain kalliimpaa esimerkiksi kameran, koen äärettömän huonoa omaatuntoa sen ostamisesta, vaikka ostankin sen omilla rahoillani. Nuuka- Jussi, se olen, koska pelkään aina sen pahan päivän tulevan. (Perhe 1.)

Lapsuuden köyhyydestä ja isän kuolemasta oli se hyvä puoli, että minulla on todella läheiset välit äitini kanssa. Osaan myös arvostaa elämässä pieniä asioita. Minulle onni saattaa tulla siitä, että pääsen metsälenkille koiran kanssa, kun toisen onnellisuus taas vaatii jonkin uuden materian saamista. Kokemus teki minusta vahvan. Pettynyt olen edelleen kuitenkin niihin ihmisiin, jotka eivät ymmärtäneet köyhyyttämme. Näitä ihmisiä löytyi niinkin läheltä kuin enoistani. Yksi suuri selviytymiskeino minulle oli eläimet, meillä olikin saksanpaimenkoira sekä kissa. En tiedä, kuinka olisin ilman eläimiä tuona aikana selvinnyt, koska ne olivat minun pakokeinoni, ja kyyneleen kuivaajani. Ne olivat

myös äidin lisäksi ainoita joihin luotin. Minulle kävi kaiken tapahtuneen vuoksi samalla tavalla kuin äidilleni, en luota kuin harvaan. Siltikään en vaihtaisi kokemuksiani ja elämäkokemustani kenenkään muun elämään, koska lapsuuden kokemukset ja köyhyys tekivät minusta sen vahvan ihmisen, mikä olen nyt. (Perhe 1.)

Äitini kertoi vastauksissaan kokeneensa aiheuttaneen minulle pettymyksiä, koska joutui perumaan joskus luvattuja asioita, koska rahat eivät riittäneet. En kuitenkaan kokenut näin. Totta kai se harmitti, mutta ymmärsin, että perusasiat ovat tärkeysjärjestyksessä ensimmäisiä. (Perhe 1.)

11.2 Yksinhuoltajaäiti kolmen lapsensa kanssa

Elämässäni ei ole yhtään osa-aluetta mihin köyhyys ei vaikuttaisi. Tällä hetkellä masentavin seikka on se, ettei loppuelämäni aikana ole ulospääsyä köyhyydestä. Tulen elämään koko elämäni yhtä köyhänä ja tietoisuus siitä masentaa todella pahasti. Köyhyyden vuoksi elämäni on erittäin rajoittunutta ja yksinäistä, yksinkertaisesti ei ole varaa osallistua esimerkiksi erilaisiin kursseihin joissa voisi solmia uusia tuttavuuksia. Teatteriin ja konserttiin menemisestä voin vain haaveilla, sekä elokuvissa voin käydä 1 - 2 kertaa vuodessa kaatamatta koko talouttani. Rahattomuuden vuoksi ystävien tapaaminen kaupungilla kahvikupin ääressä on myös harvinaista, enkä läheskään aina kehtaa sanoa ystävilleni ettei minulla ole varaa lähteä edes kahville kaupungille, sillä häpeän tunne estää sanomasta asiaa. Suurta häpeää tunnen köyhyydestäni, syytän aiheettomasti itseäni köyhyydestäni sekä siitä etten pääse tilanteestani irti koskaan. (Perhe 2.)

Lasten ollessa pieniä elämäni pyöri erittäin paljon sen ympärillä, mistä voin saada ruoka - tai taloudellista tukea selvitäkseni edes jotenkin lasten kanssa päivästä toiseen. Koko ajan mietin onko vielä jokin taho jolta en ole kysynyt esimerkiksi mahdollisuutta saada ruoka - avustusta. Oli hyvin työlästä sekä nöyryyttävää joka paikassa selittää miksi tarvitsen apua. Perus toimeentulotuen hakeminen oli itsestään selvää. Seurakunnalta sai ruoka-avustusta, sekä pahimmassa hädässä myös taloudellista tukea, joka piti hakea

kassalta suoraan, ettei näkynyt tuloina tilillä koska muutoin toimeentulotuki olisi laske-
nut avustuksen verran. Pelastusarmeijalta sai siihen aikaan myös ajanvarauksella ruoka-
kasseja, sekä tarvittaessa myös lapun kirpputorille josta sai ilmaiseksi koko perheelle
esimerkiksi talvivaatteet ja jouluksi sain lahjakortteja S-ryhmään, jolla taattiin perheelle
jouluruoka sekä pienet lahjat lapsille. Mannerheimin lastensuojeluliitolta sain jouluksi
pienet paketit lapsille jos muistin hakea niitä ajoissa. Lomalle emme olisi päässeet mi-
tenkään, ellen olisi hakenut sosiaalisin perustein tuettua lomaa Lomaliitolta tai saanut
lastensuojelun puolelta omavastuun verran tukea rahallisesti. Vietin useita lomia lasten
kanssa Lomaliiton eri paikoissa, ja ne olivatkin vuoden kohokohtia. Eri seurakunnilta
saattoi saada myös kertaluontoista avustusta esimerkiksi vaatteiden muodossa, vaatteet
olivat käytettyjä ja kuitenkin hyväkuntoisia. (Perhe 2.)

Arki oli erittäin suppeata ja rajoittunutta kesän lomaa lukuun ottamatta. Lasten sekä
omat vaatteeni olivat pääsääntöisesti kipparilta haettuja, paitsi alusvaatteet, sukat ja las-
ten kengät. Ruoka oli muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kotiruokaa ja leivät koti-
leipiä, ruokana oli sitä mikä oli ollut tarjouksessa. Rahan ollessa hyvin tiukoilla ensim-
mäisenä jäi ikävä kyllä pois hedelmät sekä vihannekset koska ilman niitä saattoi elää.
Ruokalaskua korotti lasten laktoosi-intoleranssi jota toimeentulotuki ei tietenkään otta-
nut huomioon, kuten ei ota vielääkään huomioon täysin laktoositonta sekä kasvisruoka-
valiota. (Perhe 2.)

Kävin seurakunnan perhekerhossa siihen asti kunnes selkäsairauteni alkoi. Perhekerhos-
sa lapset saivat leikkiä valvotusti ja äidit taas saivat juoda rauhassa kahvia, sekä keskus-
tella heitä pohdittavia asioita ja välillä askarreltiin yhdessä lasten kanssa. Leirejä perhe-
kerholla oli pari vuoden aikana ja ne olivat todella mukavia leirejä ja leirillä olevien las-
ten ikäjakauman ollessa suuri, jokaisella lapsella oli aina leikkikaveri. Olin taloudelli-
sesti niin tiukalla, että seurakunta maksoi kaikki leirini, he halusivat tukea sillä tavalla
jaksamistani, sekä suoda arjesta irtioton sekä äidille että lapsille. (Perhe 2.)

Rankkaa oli lapsiperheen arki kun lapset olivat pieniä mutta vielä rankempaa oli arki
itse sairastuttuani vakavasti selästäni lasten alkaessa pienintä lukuun ottamatta olla mur-
rosiän kynnyksellä. Onneksi äitini pystyi ja jaksoi auttaa arjen kanssa itse ollessani ky-
kenemätön hoitamaan arjen pyöritystä. Kunnalta en saanut lainkaan kodinhoitoapua,
vaikka kolme lastani olivat alaikäisiä. Kulut kasvoivat huomattavasti ruokamäärän

noustessa ja lasten halutessa vaatteensa kaupasta ostettuina mikä oli täysin ymmärrettävää. Samaan aikaan poikani myös sairastui uudelleen vakavaan psykoosisairauteen, joka toi lisää haasteita arkeen. Hän ei kuitenkaan ollut vielä osastohoidon tarpeessa, tai olisi ollut jos olisin tajunnut tilanteen vakavuuden. Sairaskuluni olivat tässä vaiheessa todella suuret lääkekustannusten ja sairaala jaksojeni vuoksi, toimeentulotuki jatkuvasti hylkäsi ensimmäisen hakemukseni joten jouduin valittamaan päätöksistä joka kuukausi, mikä aiheutti jatkuvan vajeen toimeentulooni. (Perhe 2.)

Ilman seurakuntani diakoniatyöntekijää en olisi jaksanut lainkaan taistella perus toimeentulotukea perheelleni, enkä tiedä mihin tilanne olisi johtanut ilman hänen tukeaan. Diakoniatyöntekijän mukana olo perheemme arjessa oli todella hyvä asia koska toimeentulotuki asioiden kanssa tilanne meni täysin lukkoon lääkekustannusteni vuoksi. Toimeentulotuen käsittelijäni siirsi yllättäen asiamme lastensuojelun puolelle, joka päätti suurten lääkekustannusteni vuoksi minun olevan sopimaton olemaan lasteni huoltajaksi ja päätti yrittää perusteetonta huostaanottoa. Onneksi diakoniatyöntekijä, hoitava kipulääkärimini, sekä veljeni puuttuivat asiaan onnistuen estää perusteeton huostaanotto, myös lastenkodin johtaja ihmetteli miksi perhettä yritetään hajottaa. Lopuksi muuttimme kaupungin sisällä toiselle asuinalueelle päästen pakoon lastensuojelun työntekijää, joka oli ottanut asiakseen tehdä elämästäni helvettiä hyläten joka ainoan toimeentulotuki hakemukseni, väittäen minua lääkkeiden väärinkäyttäjäksi sekä välittäjäksi. Kaiken edellä mainitun jälkeen en muuttomme jälkeen uskaltanut tehdä enää toimeentulotukihakemusta yli viiteen vuoteen vaan elin sukulaisten rahallisen avun turvin sekä luottokorttia käyttäen, joka päättyi tietenkin velkajärjestelyhakemuksen tekoon. Seurakunnalta uskalsin kuitenkin edelleen hakea ruokakasseja, mutten rahallista tukea, sillä pelkäsin tarpeettomasti heidänkin tekävän lastensuojeluilmoituksen. (Perhe 2.)

Sosiaalitoimen työntekijöiden valta on mielestäni aivan liian suuri, joka ainoa työntekijä voi tehdä toisen ihmisen elämästä joko täyttä helvettiä tai helpottaa sitä. Ikävä kyllä nykyään seurakunnan diakoniatyössä on rajat tullut vastaan ja he vaativat asiakkaidensa ensisijaisesti hakevan toimeentulotukea ja vasta sen jälkeen heidän apuaan. Omassa tapauksessani on ollut onni, ettei edellä mainittu linjaus ollut päällä pahimmassa elämämme vaiheessa, sillä muuten olisimme nähneet nälkään koko perhe. Kiitos keskus-sairaalan nuorisopsykiatrian ymmärtäväisten työntekijöiden sekä sen, että itsekin pääsin psykiatrian poliklinikalle hoitoon masennuttua pahasti. Olen onnistunut pääsemään las-

tensuojelun sekä toimeentulotuen hakemisen pelkojen ylitse, ja pystyn tällä hetkellä hyvään ja rakentavaan yhteistyöhön lastensuojelun sekä toimeentulotuen kanssa.

(Perhe 2.)

Elämäni on helpottunut paljon päästyäni peloistani ylitse, saan jälleen kuukausittain toimeentulotukea sekä tarvittaessa olen hakenut erityisavustusta lastensuojelun puolelta tyttärentarpeisiin. Yhteistyön lastensuojelun perhetyön kanssa on helpottanut arkeani yksinhuoltajana ja saan sieltä myös itselleni sen tuen mitä tarvitsen ollakseni hyvä ja jämäkkä huoltaja luoden näin terveen kasvuympäristön nuorimmalle lapselleni. Olen hyvin pahoillani etten saanut vastaavaa apua sitä hakiessani poikani ollessa murrosiässä. Tämä aika oli elämäni vaikeinta aikaa sekä taloudellisesti että henkisesti ja se koski samalla koko perhettäni, sillä poikani oli psyykkisesti epävakaa sekä päihteitä käyttävä nuori. Koko perhe olisi selvinnyt vähemmän vahingoittuneena, jos olisin saanut ne avut mitä pyysin ja nyt yhden lapsen kanssa saan. (Perhe 2.)

Tällä hetkellä ajattelen kauhulla kolmesta viiteen seuraavaa vuotta taloudelliselta kannalta kun lapsilisä loppui. Toimeentulossa otetaan kyllä huomioon puuttuva lapsilisätulojen laskemisen osalta niin, että heidän tukensa lisääntyy lapsilisän verran kuukausittain. Omalta kohdaltani olemme nyt noin 300 euroa kuukaudessa alijäämäisiä heidän laskelmissaan, etenkin kun ulosotto vie kuukausittain 150 euroa eläkkeestä. Onneksi toimeentulotuki huomio sen ja kun pääsen velkajärjestelyyn, en tiedä huomioidaanko heidän osuus menoina vai ei. (Perhe 2.)

Ikävintä tällä hetkellä on se, että kun tytär tienaa omista siivoustöistään tuloja, se automaattisesti lisätään perheen tuloihin vaikka rahat menisi täysin hänen omiin kustannuksiin kuten näyttökortin lataamiseen linja-autoon talvella. Yritän sovittaa tyttärentarpeita hänen tulojensa kohteita koska ne automaattisesti vähentävät toimeentuloa. Ikävää kun esimerkiksi 50–100 euroa kuukaudessa koulunkäynnin ohella tienavaan nuoren yksinhuoltajaäitiä rangaistaan siitä, kun tytär yrittää tienata omaan käyttöönsä rahaa helpottaakseen minun stressiäni siitä, etten voi vain antaa hänelle rahaa joka kuukausi. Ymmärrän kyllä perusteet mutta tuntuu ikävältä kun tavallaan rangaistaan työnteosta vähentämällä tukia jos tytär yrittää saada työkokemusta sekä edes hieman omaa rahaa käyttöönsä. Täysin mahdotonta on ajatuskin siitä, että tytär säästäisi osan palkkatulois-

taan tulevaa ammattiopintoon varten. Ikävä kyllä kaikki hänen säästönsä vaikuttaisi saamiimme tukiin niin voimakkaasti, ettemme enää tulisi lainkaan toimeen. (Perhe 2.)

Juuri tänään haetin pojillani apteekista lääkkeitä maksusitoumuksella, koska läheskään kaikki minun käyttämäni lääkkeet ja rasvat eivät kuulu lääkekaton piiriin maksusitoumuksen haun ja saannin vuoksi. Lääkitykseni alku viivästyi viikonlopun osuttua kohdalle lähes kuusi vuorokautta, mikä ihosairauteni kannalta oli aivan liian pitkä aika. Näin kurjastikin voi käydä aina välillä asiakkuudessa toimeentulon kanssa. Viikonloppuisinhan on vaikka lainattava rahaa lääkkeisiin, jos ne on pakko aloittaa sen aikana ja hakea takautuvasti toimeentulotuesta. Entä jos ei yksinkertaisesti ole ketään jolta lainata? Silloin esimerkiksi antibiootti on vain pakko aloittaa maanantaina jonotettuasi pahimmillaan kovassa kuumeessa useampia tunteja pääsyä toimeentulotuen työntekijälle saadaksesi maksusitoumuksen, ja silloin voi sairaus ollakin jo sairaalahoidtoa vaativalla tasolla. Itse olen jo vuosia sitten oppinut pitämään muutamia kymmeniä euroja käteisenä kotona saadakseni antibioottikuurin ostettua lapselleni. Muutamia kertoja olen joutunut lainaamaan jopa rahaa lasteni lääkkeitä varten koska en ollut ehtinyt kerätä uutta vararahastoa edellisen kuluttua loppuun. (Perhe 2.)

11.3 Täysi-ikäinen tytär ja alkoholismi rikkinäisessä perheessä

Perheellämme ei koskaan ole ollut suuria tuloja, vaan vanhempani ovat aina olleet pienituloisia. Kun vanhempani erosivat ollessani 6-vuotias, jäi äitini yksinhuoltajaksi tulonaan vain mitä kaupan kassalla tienasi. Isäni ei suostunut maksamaan elatusapua. Myöhemmin äitini koulutti itseään työpaikan sisällä ja sai hieman parempituloisen paikan. Äitini kuitenkin meni naimisiin pitkäaikaistyöttömän kanssa ollessani 8-vuotias. Miehellä oli alkoholiongelma, samoin kuin äidilläkin alkoi olla. Tuohon aikaan äitini joi kuitenkin vain viikonloppuisin, mutta rahallisesti se pisti silti muun talouden tiukalle. Äitini erosi kyseisestä miehestä ollessani 12 -vuotias. Hän kuitenkin löysi uuden parisuhteen kun olin 13 -vuotias. Tuolloin molemmat olivat työssäkäyviä, joten taloustilanne parani meillä. Kun olin 14-vuotias, molemmat jäivät työttömiksi ja ovat olleet

pitkääikaistyöttömiä siitä saakka. Tänä aikana myös alkoholi-ongelmat karkasivat käsistä ja se pieni tulo, mitä perheellemme tuli, meni suurimmaksi osaksi alkoholiin. Varsinkin köyhyys alkoi meidän perheessämme ollessani 14-vuotias eli vuonna 1996. (Täysi-ikäinen tytär 3.)

11.3.1 Normaali nuoruus?

Koen jääneeni monesta muille normaalista asiasta paitsi. En pystynyt käymään elokuvissa, syömässä ulkona tai ostoksilla, esimerkiksi vaatteita tai musiikkia. Köyhyys vaikutti suorasti sosiaaliseen elämään, sillä en ikinä pystynyt tekemään mitään mikä vaati rahaa. Jäin paitsi myös normaalista perhe-elämästä, koska meillä köyhyydessä oli mukana alkoholismi. Kotona oltiin miltei aina humalassa ja se vaikutti suoraan minuun. Ruokaa ei aina ollut ja jouduimme hakemaan avustuspaketteja, että saisimme edes perusaineet kaappiin. Välillä söin pähkinöitä, sillä mitään muuta ruokaa ei ollut kotia tulvani koulusta. Oli jotenkin noloa olla ainoa nuori, joka ei ollut ikinä syönyt esimerkiksi hampurilaista. Tiesin vain perusruoat, mikä on tietysti tärkeää, mutta oli sosiaalisesti noloa, ettei tiennyt miltä eri herkut maistuivat. (Täysi-ikäinen tytär 3.)

Köyhyys aiheutti myös sen, että koen jääneeni paitsi normaalista lapsuudesta. Minun piti kasvaa aikuiseksi nopeasti ja olla edes jonkinlainen järjen ääni perheessä ja samalla yrittää käydä koulua, että saisin itselleni paremman tulevaisuuden. Jouduin tekemään töitä sen eteen, että saisin edes joskus sen verran rahaa, että voisin tehdä muutakin kuin vain maleksia kaduilla. Säästin joka ikisen pennin minkä käsiini sain, että voisin toteuttaa minulle tärkeitä asioita. (Täysi-ikäinen tytär 3.)

Koin itse köyhyyden sosiaalisesti lamaannuttavani sekä häpeällisenä. Yritin aina toimia ja käyttäytyä siten, etteivät ihmiset olisi arvanneet että perheemme on köyhä. Jouduin luopumaan myös monista minulle rakkaista harrastuksista, joista tärkein niistä oli minulle ratsastus. Ratsastuksen olisin saanut hoidettua ilman rahaa niin, että olisin tehnyt tallilla töitä sen eteen. Talli oli kuitenkin liian kaukana, eikä minulla ollut mahdollisuut-

ta päästä sinne, koska minulla ei ollut rahaa maksaa linja-autoja, eikä vanhemmillani ollut varaa pitää autoa eikä edes ostaa bensaa siihen. Jouduin myös luopumaan käytännöllisistä ehjistä vaatteista, sillä niitä ei ollut varaa ostaa. Korjailinkin itse vanhoja vaatteitani sekä tein itse niitä. Joskus minulla oli varaa ostaa jotain pientä kirpputorilta, joita muokkailin mieleisekseni. Lukion puolella välissä en omistanut ainoitakaan housuja ja käytin samaa pitkää hametta kesät talvet. Minulla oli myös vain yhdet kengät, joita käytin ympäri vuoden. Takkini oli myös kirpputorilta ostettu ja siinä oli hieman liian lyhyet hihat. (Täysi-ikäinen tytär 3.)

Vetäydyin pois miltei kaikista ihmissuhteista ja pistin päälle muurin. Käyttäydyin niin kuin millään ei olisi ollut minulle mitään väliä. Sosiaalisen elämän puutteisiin vaikuttivat minulla myös monet muutkin asiat, mutta köyhyys oli ehdottomasti yksi niistä. Muistan jo lapsena, kun jouduin menemään kouluun pienen kantolaukun kanssa, kun meillä ei ollut varaa ostaa minulle reppua. Jouduin luopumaan myös normaalista perhe-elämästä myös sen vuoksi, että veljeni ei enää jaksanut ja kestänyt olla kotona, vaan lähti noin 14-15 vuotiaana pois. Tämän jälkeen yritin yksin olla perheen aikuinen. (Täysi-ikäinen tytär 3.)

11.3.2 Elämänarvot

Olen oppinut arvostamaan kaikkea mitä saan, enkä pidä pienintäkään asiaa itsestänselvyytenä. Osaan nauttia elämän pienistä asioista, enkä ole koskaan vaille muilta mitään. En odota saavani mitään ilmaiseksi ja teen asioiden eteen töitä. Olen myös oppinut sen kautta sisukkaaksi ja periksiantamattomaksi. Päätin myös kouluttautua ammattiin, jossa töitä riittää aina. Tämän lisäksi olen käynyt töissä koulun ohella miltei aina. Nyt opiskelen sisään työni ohella ja siinä missä se monelle on osoittautunut vaikeaksi, itse pärjään hyvin oman päättäväisyyteni ja sisukkuuteni ansiosta. Esimerkkinä myös sinnikkyyydestä ja asioiden arvostamisesta on, että olin koulun ohella töissä, jotta saisin ostettua itseleni kunnolliset kengät. Ja kun sain ne ostettua, tuntui kuin olisi voittanut lottopotin. Kengistä pidettiinkin niin hyvää huolta, että kestivät minulla noin 10- vuotta ja haikeana

heitin ne menemään kun lopullisesti hajosivat. Kengät symboloivat kaikkea sitä pahaa elämässä siihen aikaan, mutta myös sitä, että elämää on mahdollista muuttaa ja saada kovalla työllä itselleen parempi tulevaisuus. (Täysi-ikäinen tytär 3.)

Köyhyys on sosiaalisesti, henkisesti, psyykkisesti ja joskus jopa fyysisestikin lamaanuttava tila. Ihminen joutuu nöyrytymään kaiken edessä, jopa perusasioiden kuten ruoan saannin. Mikään ei ole niin nöyryyttävää kuin se, että joutuu tavallaan "myymään oman itsearvonsa". Tästä voi olla tulevaisuuden kannalta haittaa tai hyötyä. Monissa asioissa siitä oli minullekin alkuun haittaa, mutta pidemmällä aikavälillä olen itse kääntänyt asian vahvuudekseni. Enää minun ei tarvitse alistua tai tyytyä mihinkään mihin en itse halua. En myöskään anna periksi helposti. Muutin pois kotoa ennen kuin täytin 18- vuotta, koska koin, että saan siten paremman elämän itselleni, vaikka eläisinkin vain opintorahalla. Uskon edelleen sen olleen oikea ratkaisu. Osaan arvostaa sitä, että minulla on ruokaa ja pystyn maksamaan omat laskuni ajallaan. Edelleen nautin elämän perusasiasta tavalla, jolla ihminen joka ei ole ikinä joutunut kyseenalaistamaan omaa selviytymistään, ei pysty. (Täysi-ikäinen tytär 3.)

12 DIAKONIATYÖ

Lapsiperheiden köyhyys näkyy diakoniatyössä vastaanoton asiakaskäynneillä ja kotikäynneillä. Toisinaan myös erilaisissa ryhmätilanteissa voi havaita puutetta ja köyhyyttä, kuten perhekerhon yhteydessä. Kouluterveydenhoitajan yhteydenotto useasti viestii taloudellisesta ahdingosta perheessä, josta kouluikäinen lapsi kärsii esimerkiksi niin, että vanhempi ei kykene lähettämään lasta luokkaretkelle. Lapsi on herkästi myös pois koulusta, silloin kun tarvittaisiin ylimääräisiä rahoja luokkaretkettä tai vaikkapa koulun naamiaisia varten. (Diakoniatyöntekijä 4.)

Myös lasten harrastuksien ylläpitäminen on vanhemmille vaikeata. Mieluinen harrastus voi joka kuukausi päättyä siihen, että toimintamaksu tai lisenssimaksut ovat myöhässä ja niitä karhutaan perheeltä tiukkasanaisesti. Monesti lapsi ymmärtääkin vanhemman taloudellisen ahdingon ja jättäytyy itse harrastuksesta pois. Lapsiperheiden köyhyys näkyy myös siinä, että uimahalliin pääsy seurakunnan kustannuksella on vähävaraisen lapsiperheen syysloman kohokohta tai siinä, että perheet kysyvät lahjoitettavia käytettyjä vaatteita, koska kirpputorin hinnat ovat jo heidän saavuttamattomissaan. (Diakoniatyöntekijä 4.)

12.1 Keinot auttaa ja tukimuodot seurakunnalla

Diakoniatyössä on yritetty välillä myös mahdollistaa harrastuksen säilyttäminen ja varoja onkin anottu Kirkon diakoniarahaston kautta, sekä myös tukikummissäätiöltä. Monesti harrastuskustannukset aikaa myöten lannistavat, sillä kerättävät summat kattavat vain lyhyen toimintajakson kerrallaan. Tukikummissäätiön rahoituksen hakeminen vaatii tarkat hakemusten täyttämiset, kuin jos esimerkiksi haetaan perheelle avustusta taloudelliseen selviytymiseen. Lapsen etu pitäisikin saada kuuluville paljon vähäisemmin ponnistuksin ja hakemusten täyttämisin. Tukikummi-varoille olisikin paljon enemmän käyttöä, kuin mitä niitä kyetään hakemaan nykypäivänä. (Diakoniatyöntekijä 4.)

Diakoniatyössä on myös avustettu perheitä ruokataloudessa, jotta huoltaja voisi saada sivuun esimerkiksi lapsen luokkaretkirahan. Lapsiperheille on kerätty myös esimerkiksi vaaterahaa, jota on voitu tarjota avuksi. Diakoniatyössä on myös oltu tiheästi yhteydessä sosiaalitoimistoon ja vastuutettu heitä auttamaan yhteistyössä seurakunnan kanssa. Ammatti-ihmisenä on ollut helpompi päästä paremmin neuvottelemaan ja selvittämään asiakkaiden tilannetta ja tätä kautta saatu myös varoja liikkeelle. Tämä on yksi epäkohta, kun asiakas asioitaan ajavana ja hoitavana ei tule kuulluksi, vaan siihen tarvitaan usein väliin toinen työntekijä, diakoniatyöntekijä. Joskus kun toimeentulopuolen auttamiskriteerit eivät täyty, on lähdetty hakemaan apua myös SPR:ltä, Lions Clubilta ja Pelastakaa lapset ry:ltä. (Diakoniatyöntekijä 4.)

Seurakunnan kerhot, leirit ja muut tapahtumat on rakennettu niin, että taloudellisesta tiukkuudesta ei tule ongelmaa ja estettä osallistumiselle. Kaikki on edullista ja esimerkiksi leireistäkin on mahdollisuus saada reilu alennus. Rippikoululeirimaksuja on myös maksettu perheiden puolesta ja päiväkerhomaksuista voi tarvittaessa saada maksuvapautuksen diakonissan esittämin perusteluin. (Diakoniatyöntekijä 4.)

12.2 Kannanottaminen

Olen monesti ajatellut, että pitäisi lähteä mukaan politiikkaan, jotta saisi vähävaraisten äänen kuuluville. Toisaalta kaikkialla missä vapaa-ajallakin kulkee, koulujen vanhempainilloissa, koulujen aamunavauksissa, lasten harrastustoimintojen parissa esimerkiksi, puhun aina sen ihmisen suulla, joka on varaton ja jolla ei ole mahdollisuutta osallistua. Talkoolaisena kahvia ja mehua myydessäni tapahtumissa, turnauksessa tai koulun diskossa, pidän huolen aina siitä, että hinnoissa on otettu huomioon sekin lapsi, joka on liikkeellä euron kanssa varakkaampien kahdenkymmenen euron käyttövaraansa nähden. (Diakoniatyöntekijä 4.)

Diakoniatyöntekijänä kannan huolta myös asiakkaan selviämisestä ja autan häntä asioinneissa eri toimistoissa sekä virastoissa tai esimerkiksi sairaalassa saadakseni hänen ääntään kuuluville. Myös nettiviesteihin vastaaminen muun ohella on vaikuttamista yhteiskunnallisesti. (Diakoniatyöntekijä 4.)

12.3 Mitä lapsiköyhyydelle voisi tulevaisuudessa tehdä?

Lapsiköyhyys korostuu tänä aikana koska tuloerot ovat suuret. On myös lapsiperheiden köyhyyttä, joka jollakin tapaa juontaa juurensa siitä, että pyritään saavuttamaan kaikki samat kuin muutkin, vaikka varat eivät antaisikaan myöten. Vaatii nykypäivänä viisautta ja valtavaa määrätietoisuutta vanhemmalta kasvattaa lapsi taloudellisten mahdollisuuksien puitteissa. Kahden keskituloisen tulonsaajan perheessä itse huomaan monesti kolmen lapsen kanssa olevani tiukoilla, sillä ympärillä elävien lasten perheet matkustavat ulkomailla vuosittain, mopot ja mopoautot, autot ja muut kalliit kulutustavarat tuntuvat heillä kuuluvan itsestään selvinä perheiden suunnitelmiin. Toisaalta myös velkaa voi olla hyvin paljon, mutta silti ulospäin muille kaikki näyttää hyvältä. Todellisuudessa perhe elää kuitenkin köyhyyden kuilun partaalla, vaikka kulissit ovat kunnossa. (Diakoniatyöntekijä 4.)

Järkevä rahankäyttö, suunnitelmalliset hankinnat, odottaminen ja tarpeiden arviointi voidaan jossakin mielessä nähdä myös köyhyytenä ja varattomuutena, joskin kyseinen perhe mahdollisesti elää vain juuri olevin varoin, viisaasti, kohtuullisesti ja itsenäisesti selviytyen. Tätä kertomaani taustaa vasten voi vain kuvitella, kuinka raskasta tässä yhteiskunnassa on elää työttömyysturvan ja vaikkapa asumistuen turvin ja viedä lapsiperheen arkea luottavaisin mielin eteenpäin. (Diakoniatyöntekijä 4.)

Kaikesta on pulaa ja koskaan ei voi hellittää kukkaron nyörejä. Jos työttömyysturva olisi suurempi, lapsen osuus tuesta olisi selkeästi isompi. Yhteiskunnan tulisikin voida tukea eri keinoin lasten osallistumista harrastuksiin, tarjoten urheiluvarusteita, salimaksuseteleitä ja joukkueille tukea, joilla voitaisiin kattaa vähävaraisten lasten menot. Har-

rastuksissa on myös aina se sosiaalinen ulottuvuus, köyhyys on yhtälailla henkistä kuin taloudellistakin. Yleisen ilmapiirin täytyisi yhteiskunnassamme suuntautua siihen suuntaan, että nähtäisiin ihailtavana ja kannustettavana sekä kasvatuksellisesti tavoiteltavana sitä, että kulutushysteriasta siirryttäisiin harkitsevaan ja ekologiseenkin kuluttamisen malliin. Kuluttamisen minimoimisesta täytyisi saada aikaan muoti-ilmiö. (Diakonia-työntekijä 4.)

13 YHTEENVETOA PERHEISTÄ

13.1 Miten köyhyys koettiin

Haastateltavista nousi ensimmäisenä esille menetetty usko, jatkuva epävarmuus ja monet huolet arjessa. Heillä ahdistusta lisäsi tunne, ettei itse pärjää arjessa, eikä vanhemmat voi tarjota lapselleen kaikkea mitä haluaisivat. Köyhyys nostattaa yhtälailla esille vihan tunteita, koska köyhyys koetaan epäoikeudenmukaisena. Viha voi kohdistua järjestelmää, päättäjiä tai virkamiehiä kohtaan, esimerkiksi epäoikeudenmukaisen toimeentulotukipäätöksen takia. Perheen vanhemmat eivät aina sano omasta köyhyydestä läheisilleen tai ystävilleen, koska häpeä tilanteesta on niin voimakas. Työssäni haastateltavat henkilöt kokevat köyhyyden sosiaalisesti lamaannuttavana ja häpeällisenä tunteena ja ilmi tuli myös, että osa perheistä voi käyttäytyä siten, etteivät ihmiset tiedä perheen olevan oikeasti köyhä.

Köyhyys voi yhtälailla aiheuttaa lapselle häpeän tunteita sekä erilaisia ulkopuolisuuden ja osattomuuden tunteita. Lapsi voi myös kärsiä köyhyyden sijaan enemmän kavereiden ajattelemattomuudesta, kuten kehuskelusta uusista leluista, vaatteista tai siitä mitä on tehnyt vanhempien kanssa. Lapsuuden köyhyys näkyikin edelleen haastateltavilla arkipäivässä. Esimerkiksi kaupoissa katsotaan tarkkaan hintoja ja samalla haastateltavat miettivät, onko tähän varaa. Pelko ”pahasta päivästä” on kaikilla jäänyt mieleen.

13.2 Miten erilaiset tunteet vaikuttivat toimintaan ja miten niitä käsiteltiin

Köyhyys on sosiaalisesti, henkisesti, psyykkisesti ja fyysisesti lamaannuttava tila, jossa joutuu nöyrytmään kaiken edessä, jopa elämän perusasioiden, kuten ruoan saannin. Haastateltavat ovat kääntäneet asian vahvuudeksi, eikä heidän tarvitse alistua tai tyytyä mihinkään, mihin he itse eivät halua. Luottamus ihmisiin on muuttunut paljon koska apua ei saatu tarvittaessa, lisäksi viranomaiset ovat kohdelleet heitä eriarvoisesti. Vanhemmat kokevat joutuneensa pettämään luottamuksensa lapseen, koska ovat luulleet rahojen riittävän lapselle luvattuun asiaan.

Kaupassa asiointi keskellä päivää koettiin häpeällisenä. Yhtälailla häpeällisenä koettiin muissa auttamispaikoissa asiointi, jossa kanssaihmiset näkevät asioinnin (esimerkiksi diakonin vastaanotto ja ruokapankit). Asiointi sosiaalitoimessa koettiin nöyryyttävänä ja häpeällisenä. Kaikki haastateltavat eivät halua kutsua vieraita kotiinsa, koska oletetaan että muilla on paremmin asiat kuin itsellä ja samalla pelätään mitä muut ajattelisivat.

13.3 Asiat joita köyhyys on opettanut perheelle

Haastatteluista ilmeni, että köyhyudessa elävät ovat kasvaneet ihmisenä vahvemmaksi, koska köyhyys on opettanut heitä. Luottamus itseen ja omiin taitoihin koetaan parempana ja haastateltavat eivät anna helposti periksi. Kokemus köyhyydestä on haastateltavilla lisännyt entisestään empaattisuutta ja elämän arvot ovat muuttuneet. Haastateltavat ovat oppineet arvostamaan kaikkea mitä saavat, eivätkä pidä mitään asiaa itsestään selvänä. Pienet arjen asiat ovat tuoneet iloa elämään ja haastateltavat arvostavat näitä asioita eri tavalla kuin ihminen jolla on jo kaikkea taloudellisella mittapuulla. Haastatteluissa mukana olleet perheet ovat kokeneet, että kokemustensa vuoksi he osaavat puhua vaikeistakin asioista. He ovat myös valmiimpia käsittelemään elämän vaikeita asioita, mikäli joutuvat uudestaan käsittelemään niitä.

Haastateltavat ovat oppineet rahan arvon, eivätkä he oletta rahan tippuvan puusta suoraan. Vanhemmat ovat lisäksi opettaneet järkevän ja vastuullisen rahankäytön lapsilleen, joka näkyy arjessa esimerkiksi tavaran parempana huolehtimisena.

14 KÖYHYYS SOSIAALIALAN AMMATTILAISEN SILMIN

Köyhyys ei ole vain puutetta tavarasta, ruoasta tai omaisuudesta, vaan syyt ovat paljon moniulotteisemmat. Ystävyssuhteiden, työn ja harrastusten puuttuminen lisäävät sosiaalista köyhyyttä, jota ei voida toimeentulotuella muuttaa. Kysyttäessä lähiomaisista vastauksena voi olla, ettei häntä ei. Sosiaalinen köyhyys pahimmillaan voi tarkoittaa, että lähiomainen on viranomainen. Köyhyyttä ei voida myöskään laskea tilin saldosta, vaan se on laskettavissa omasta asemasta yhteiskunnassa. (Huoltaja-säätiö 2013.)

Yhtälailla taloudellisesti ahtaalle voi joutua työttömyyden seurauksena. Se voi johtua myös siitä, ettei rahaa osata käyttää järkevästi, esimerkiksi velkaa on otettu liikaa tuloihin nähden. Pikavipit ovat monelle olleet helppo tapa korjata hetkellisiä rahahuolia, mutta niiden velka korkoineen on valtava. Monesti pikavippejä on myös useita yhtä aikaa. Osa ihmisistä on lisäksi sellaisia, että he haluavat pitää kiinni kynsin ja hampain ulkoisesta maineestaan ja statuksestaan muiden silmissä. Nämä ihmiset eivät puhu köyhyydestään julkisesti häpeän vuoksi. (Huoltaja-säätiö 2013.)

Aina keinoja ei ole köyhyydestä ulospääsyyn. Kuitenkin velkaneuvojilta voi apua saada, vaikka avun hakeminen onkin suuri kynnyks monelle. Myös kummeilta, sukulaisilta ja ystäviltä voi apua saada, mutta ei heilläkään ole aina rahaa auttaa tai välttämättä edes halua. Haluun auttamiseen heillä vaikuttaa suuresti, että aina ei ole varmuutta siitä, että rahankäyttö muuttuisi vaikkapa holtittoman rahan käytön suhteen. Toimeentulotuessa rajoitukset auttamiselle on myös tiukat, esimerkiksi perheen pankkilainaa, pikavippejä, autovakuutusta tai autolyhennyksiä ei huomioida toimeentuloa myönnettäessä. Useasti autoa tai muuta irtaimistoa kehoitetaan lisäksi myymään pois tai vaihtamaan autoa halvempaan malliin. (Huoltaja-säätiö 2013.)

Köyhyys on myös sosiaalisesti lamaannuttavaa ja tärkeitä olisikin tukea lapsia, nuoria ja heidän vanhempiaan maksamalla heille mieluisia harrastuksia. Jos heillä olisi mielekästä ja järkevää tekemistä, niin he tuntisivat kuuluvansa johonkin. Harrastuksesta voi lisäksi löytyä kaveri ja niiden kautta tapaa myös muita samanikäisiä sekä aikuisia, jotka voivat tukevat eteenpäin. (Huoltaja-säätiö 2013.)

Varjopuolena suuremmissa kaupungeissa on vaan, että me olemme jo valmiiksi omissa ystäväpiireissä ja harva tulee harrastuksiin etsimään uutta ystävää. Uusiin ystäviin tutustuminenkaan ei aina ole niin helppoa kuin sen kuvittelisi, etenkin kun rahaa ei ole käytettävissä. Voisikin siis kysyä, missä vähävarainen perheellinen voisi tavata muita, ehkä samassa tilanteessa olevia?

Tuntomerkit köyhyydestä eivät aina ole nähtävissä. Näkyviä merkkejä esimerkiksi lapsella voi olla laiminlyönti puhtaudessa, ravinnossa sekä huolenpidossa. Näkymättömiä vastaavasti voi olla suuri sylin tarve, johtuen siitä että vanhemmat ovat väsyneitä ainai-
sesta toimeentulosta eikä vanhemmilla ole aikaa lapselle. Lisäksi lapsi voi vältellä aikuista ja vetäytyä omiin oloihinsa. Monesti lapsi aistiikin vanhemman olotilan ja vanhemmat vastaavasti väistävät oman vanhemmuutensa, koska heillä eivät voimat riitä vanhemmuuteen. (Huoltaja-säätiö 2013.)

Meistä kukaan ei voi myöskään määritellä toisen puolesta, mikä hänelle on nimenomaan köyhyyttä tai määritellä häntä köyhyytensä kautta. Köyhyys on myös suhteellista. Käytettävissä olevat rahasummat voivat olla pieniä, mutta samanaikaisesti maksetaan kuitenkin omistusasuntoa ja lisäksi kesämökki-, auto- ja venelainaa pois. Tässä tapauksessa köyhyys on itse aiheutettua, josta myös mediassa puhutaan termillä ”keskiluokainen köyhyys”. Voimme myös joutua tilapäisesti taloudellisesti tiukkaan tilanteeseen esimerkiksi töiden lomautusten vuoksi, jolloin totuttuun elintasoon ei olekaan yhtäkkiä varaa. Kumpikaan näistä ei ole todellisesti köyhiä sanan varsinaisessa merkityksessä, vaan heitä ovat vuosi toisensa jälkeen toimeentulotuella elävät. (Huoltaja-säätiö 2013.)

Voimme kysyä, salliiko yhteiskuntamme köyhyyttä, sillä määritämme omistamisen ja suoritusten perusteella ihmisarvon. Ristiriitaista on myös se, miten tunnemme surua nälkää kärsiviä ihmisiä kohtaan, mutta emme salli omien silmiemme alla eläviä köyhiä. (Huoltaja-säätiö 2013.)

15 TYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutkimuksen tekeminen ja tutkimusetiikka liittyvät yhteen monin tavoin. Tutkijan etiikka voi joutua koetukselle useita kertoja prosessin aikana, koska tutkimukseen sisältyy useita eri päätöksiä. Tutkimuksessa tehtävistä ratkaisuksista ja valinnoista jokainen kantaa itse vastuun. Tutkimuksenteossa onkin noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä, joka on myös hyvän tutkimuksen edellytys. Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa sitä, että tutkijan käyttämät tiedonhankintamenetelmät ja tutkimusmenetelmät ovat eettisesti oikeat. Suhteessa tutkimuskohteeseen tutkijan tulee noudattaa yleisesti sovittuja sääntöjä. (Eskola & Suoranta 2003,52; Hirsjärvi ym. 2007, 23; Kuula 2006, 21; Vilkkä 2007b, 30.) Tutkimuksen eettisistä ongelmista on Eskolan ja Suorannan (2003, 52) mukaan esitetty erilaisia luetteloita. Näissä yhtenä asiana mainitaan tutkimuslupaan liittyvät kysymykset.

Olin sopinut alustavasti opinnäytetyön ohjaavan opettajan kanssa työn tavoitteista, aikataulusta ja myös sopinut ottavani yhteyttä tarpeen vaatiessa, ettei työ venyisi liian suureksi yksin tehtäväksi. Tämän lisäksi olin jokaiselta haastateltavalta kysynyt luvan haastatteluun ja sen materiaalin käyttöön työssäni anonymisti. Haastateltavien tunnistamista vaikeuttaa se, että kaikki ovat eri puolelta Suomea. Olen luvannut informoida heitä kun kooste haastatteluista on valmis ja työ on esitystä vaille. Diakoniatyöntekijän haastattelu sovittiin samalla tavalla kuin muut ja lähetän hänelle valmiin työni sekä haastattelun koosteen. Alustavasti myös informoin, mikä teema työssäni on esillä. Kaikki haastattelut on tehty sähköpostin välityksellä, joten en ole voinut havainnoida. Vastaavasti taas kaikki kolme perhettä ovat lähipiiristäni, joten tiedän hyvin heidän tapansa. Minun on ollut helppo käsitellä haastatteluista ilmi tulleita asioita, koska omaan kokemuspohjaa itsekkin köyhyydestä. Olen käsitellyt ilmi käyneitä asioita neutraalisti ja luottamuksella, eivätkä omat mielipiteeni ole vaikuttanut tuloksiin. Lisäksi oma kokemus köyhyydestä kulkee mukana pitkin opinnäytetyötä. Tutkijan tulee informoida tutkittavia tutkimuksen aiheesta, tutkimusaineiston käsittelystä ja sen tiedollisista tavoitteista (Kuula 2006, 99).

Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää tutkijaa noudattamaan rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta kaikissa tutkimuksen vaiheissa sekä tutkimustulosten esittämisessä. Tämä tarkoittaa, että tekstiä lainatessa on se merkittävä asianmukaisin lähdemerkinnöin. Myös toisten tutkijoiden tulokset tulee ottaa huomioon, ja tämä tulee merkitä tarkoin lähdeviittein tekstissä, lisäksi tutkijoiden tulokset täytyy esittää oikealla tavalla. (Hirsjärvi ym. 2007, 25 – 26; Vilka 2007b, 30 – 32.) Opinnäytetyöni olen tehnyt rehellisesti ja käyttänyt saamaani teoriaa sekä haastattelujen tietoa vääristelemättä työssäni hyväksi. Muiden tutkijoiden ja julkaisijoiden tulokset olen huomionut merkitsemällä ne tekstiviittein ja lähdeluetteloon vielä erikseen.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyvistä kysymyksistä löytyy laadullisen tutkimuksen sisältä erilaisia käsityksiä. Tutkimuksen luotettavuus tarkoittaa tulosten tarkkuutta. Vastaavasti laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyn tutkimuksen voi sanoa olevan luotettava, kun tutkimuskohde ja tulkittu materiaali ovat yhteensopivia. Tärkein tutkimuksen kriteeri on kuitenkin tutkijan oma rehellisyys, koska arvioinnin kohteena on hänen tutkimuksessaan tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 131; Vilka 2007b, 158, 161.)

Tiedonkeruumenetelmänä käytin haastattelua, mutta havainnointia en voinut käyttää koska perheet asuivat eri puolilla Suomea ja minulla ei ollut mahdollista matkustaa heidän luokseen. Tästä johtuen tein haastattelut sähköpostin välityksellä, jolloin niistä tuli myös kattavammat ja kaiken oleellisen sai ylös. Tarpeen vaatiessa, voin ottaa uudestaan yhteyttä ja pyytää heitä täydentämään vastauksiaan. Näiden kolmen perheen lisäksi haastattelin diakoniatyöntekijää, joka on perhetyössä mukana. Häneltä sain työhöni ammattilaisen näkökulmaa, joka lisää työn uskottavuutta ja tukee perheiden kertomia asioita köyhyydestä. Opinnäytetyön prosessin aloitin tekemällä perheiden haastattelut ensimmäisenä, minkä jälkeen ryhdyin työstämään teoriaa sekä koostetta ”köyhyyskirjotuksista”, jonka runko kulkee myös mukana pitkin päättötyötä. Vasta syksyllä 2012 tein diakoniatyöntekijän haastattelun, kun työharjoittelu oli käynnissä. Muilta ammattilaisilta en saanut haastattelua, vaikka toivoin, joten kysyin sitä työharjoittelun kautta.

Uuteen tietoon on usein yhdistynyt aiempi tutkittu sekä havaittu tieto ja monilla tiedonaloilla tutkimustieto muuttuukin nopeasti. Tutkijan tulisikin pyrkiä käyttämään tuoreita lähteitä täten. (Hirsjärvi ym. 2007, 109.) Kirjallisuuden ja muun materiaalin työhöni olen valinnut niiden ilmestymisajankohdan mukaan.

16 POHDINTAA

Lapsiperheiden köyhyys on monimutkainen ja -ulotteinen asia, joka on kasvavassa määrin ollut esillä mediassa, vaikkakin pääosin taloudellisesta näkökulmasta. Köyhyys on yhtälailla henkistä ja vaikuttaa ihmissuhteisiin, sekä laukaisee monenlaisia tunteita. Se, mitä monet mattimeikäiset kaupungilla puhuvat köyhyydestä, että kaikki olisi itsestä kiinni, ei pidä väitteenä paikkansa kaikilla. Monilla ihmisillä on köyhyydestä hyvin suppea näkökulma ja ennakkoluuloja edelleen, jotka ovat usein kaukana siitä todellisuudesta, mitä köyhyys on perheellisen ja yksinhuoltajien arjessa. Monista repliikeistä paistaa välillä myös selkeä syyttely, että köyhyys olisi itse aiheutettua, sekä kateus siitä, että köyhät saavat yhteiskunnalta apua.

Tutkimuksissa on useasti todettu, että köyhyys olisi periytyvää. Syyt köyhyyteen ovat kuitenkin monen tekijän summia ja niihin ei aina itse ole syyllinen. Köyhyyteen voi vaikuttaa esimerkiksi työkyvyttömyys tai molempien vanhempien opiskelu, jolloin tulotaso on valmiiksi alhainen. Nämä molemmat syyt ovat itsestä johtumattomia.

Nyky-yhteiskunta elää kasvavassa määrin tietoyhteiskunnassa, jossa oletetaan automaattisesti, että kaikilla on TV, radio, kännykkä ja tietokone. Kaikilla näihin ei kuitenkaan ole mahdollisuutta, mikä on hyvin eriarvoistavaa. Tähän liittyen myös Yle-vero on varsin epäoikeudenmukainen pakkovero kohderyhmälle, joka valmiiksi on ongelmissa rahojen riittävyyden takia. Monelle TV:n hankkimatta jättäminen on tietoinen valinta, koska se on yksi harvoja keinoja joilla pystyi ennen veroa säästämään rahaa ruoan ohella. Nyt vietiin tämäkin oljenkorsi pois. Monet palvelut sekä etuudet ovat siirtyneet internetin kautta haettaviksi. Lisäksi kasvavissa määrin virastoasioinnit ovat siirtyneet internetiin. Tämä vaikeuttaa varsinkin syrjäseuduilla asuvia perheellisiä, sillä jos autoa ei ole käytössä, tietokonetta ei omisteta ja matkaa asiointipaikkaan on paljon, on myös asiointi vaikeata.

Ale-tuotteet kaupoissa ovat köyhälle pelastus, etenkin jos ne on merkitty -50 % alennuksella. Onkin sääli, että monet kaupat ovat luopuneet suuremmasta alennuksesta ja ottaneet käyttöön vain -30 % alennuksen. Ero on huomattava ja pienemmällä alennuk-

sella ei tuotteita osteta yhtä paljoa, etenkin jos paikkakunnalla on alekorissa aina ollut -50 % alennus ja yhtäkkiä se muuttuu vain -30 % alennukseen. Monet lapsiperheet elävät täysin näiden tuotteiden varassa. Ale-korin ansiosta köyhälläkin on mahdollisuus syödä välillä paremmin ja samalla säästää suuria summia rahaa muuhun tarpeelliseen.

On totta, että hedelmät ja kasvikset ovat etenkin talven aikana kaupoissa kalliimpia, mutta myös omilla ostosvalinnoilla voi vaikuttaa kuukauden ruokalaskuun. Olisi hyvä opettaa ihmisille taloudellista ja järkevää ostamista. Monia ruokia olisi myös hyvä opettaa tekemään itse, sillä einekset ovat kaupoissa kalliita. Turussa asuessani kauppatori oli paratiisi, sillä sieltä sai hyvin halvalla kasviksia ja hedelmiä ympäri vuoden. Nykyisellä kotipaikkakunnallani on myös eri tehtaanmyymälöitä, joista saa lihatuotteita polkuhintaan. Köyhän onkin tiedettävä paikat josta saa halvemmalla, seurattava tarjouksia ja samalla oltava hintatietoinen. Toinen kysymys onkin, tiedostavatko kaikki tätä keinoa ja onko omalla paikkakunnalla tähän mahdollisuutta, esimerkiksi eri tehtaanmyymälöitä. Osa vähävaraisista lapsiperheistä voi myös käyttää rahaa hyvinkin holtittomasti, eivätkä he osaa esimerkiksi ostaa taloudellisesti ruokatarvikkeita kaupasta. Osa heistä voi myös olla tuotemerkkien orjia, eivätkä täten halua ostaa esimerkiksi kaupan omia tuotemerkkejä, koska olettavat niiden olevan automaattisesti huonompilaatuisia ja leimaavia. Arjessa sekä diakoniatyön harjoittelussa olen tarkkaillut lapsiperheiden ostostottumuksia ruokakaupassa, mikä on välillä varsin silmiinpistävää. Heillä ruokaostosten joukossa oli paljon valmiseineksiä, puolieineksiä, raakapakasteita, valmiita vauvanruokia, valmismehuja, karkkia, suolaista naposteltavaa sekä virvoitusjuomia. Ihmettelenkin miksi vähistä rahoista ostetaan toistuvasti isoja määriä kalliita ja jopa turhia tarvikkeita. On tietenkin suotavaa hemmotella itseä ja lapsia välillä karkilla, suolaisella tai muulla hyvällä naposteltavalla, mutta osalla nämä ostokset toistuvat.

Mielestäni olisi tärkeää opettaa lapsiperheille taloudellista ostamista sekä ruoan valmistamista alkeista alkaen, koska itse tehdyssä ruoassa, leipomisessa sekä itse tehdyissä vauvan ruoissa säästää rahaa. Tästä säästetystä rahasta olisi helppo pistää rahaa muuhun pakolliseen, kuten laskujen maksuun. Eri puolella Suomea tähän on myös herätty ja eri järjestöt kuten Martat järjestävät kursseja perus ruoanlaittoon, leivontaan sekä arjen pyörittämiseen aina vauvanruokien valmistusta myöten. Kursseja ei kuitenkaan omasta mielestäni järjestetä paljon, etenkin pienillä paikkakunnilla, vaikka näille olisi huutava tarve. En väitä, että kaikki olisi tähän kaavaan pistettävissä. Monilla vanhemmilla voi

kuitenkin olla peruselämäntaidot hukassa ja he tarvitsisivat tähän tukea, oli ikä mikä tahansa. Tietynlainen uussavuttomuus ja helpon elämän ihannointi on myös nousussa etenkin nuorilla vanhemmilla, kun ruokaa ei osata tai viitsitä laittaa ja arjen pyörittämistä ei hallita. Osa myös vetoaa, ettei askareille ole aikaa. Väitän itse toista, aika on enemmänkin asennekysymys ja kiinni siitä, miten sitä hallitsee ja käyttää sen järkevästi hyödyksi.

Työtä tehdessä esiintyi useasti sana keskiluokkainen köyhyys. Juuri heidän kohdalla puhuttiin suurien lainojen ottamisesta, jotta keskiluokkaiset perheet saisivat kohotettua elämänlaatuaan huomattavasti paremmaksi. Tavoitteena heillä onkin saavuttaa kaikki se, mitä pidetään idyllisenä suomalaisessa kulttuurissa, vaikka varallisuus ei tähän riittäisi. Velkaa ottamalla eletään ylenpalttisesti yli oman varallisuuden ja velkakierre on valmis alkamaan. Oikeasti köyhällä perheellisellä ei tällaiseen ole edes mahdollisuutta, kun lainaakaan ei ole pankista helppoa saada. Velkaantuminen onkin uusi ilmiö keskiluokkaisten parissa ja ilmiöstä puhutaan myös julkisuudessa nimellä keskiluokkainen köyhyys.

Ikävä asia on se, miten eduskunta ja ihmiset korkeammassa asemassa ovat vieraantuneet köyhien perheiden todellisuudesta. Tukiin tehdään leikkauksia, eikä niitä nosteta tai sidota indeksiin. Yksinhuoltajia kohtaan ei myöskään ole tultu riittävästi vastaan työllistettäessä. Yhteiskunnassamme on valloillaan edelleen familistinen ajattelutapa, joka ei huomioi yksinhuoltajaa tarvittavissa määrin, joten perheellinen ja yksinhuoltaja ovat hyvin eriarvoisessa asemassa yhteiskunnassamme.

Uusia lakeja ja pykäliä laadittaessa unohdetaan vähävaraiset. Köyhän perheellisen tai yksinhuoltajan arjen eläminen olisikin monelle poliitikolle avartava kokemus, jotta he saisivat todellisen kuvan tilanteesta. Kuukausi tai viikko ei anna todellista kuvaa tilanteesta, sillä köyhyudessa eläminen on usein pysyvää. Vaikka köyhyys koetaan negatiivisessa valossa, kokee myös moni, ettei olisi sama ihminen ilman köyhyden kokemista, sillä köyhyys on opettanut ja vahvistanut ihmisenä.

Opinnäytetyötä on ollut mielekäs tehdä käytännönläheisellä tavalla. Olen kokenut, että lähestymistapana teemahaastattelut ovat ollut hyvä keino saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. Rinnalla kulkeva muu haastattelumateriaali on täydentänyt opinnäytetyötäni ja niistä ilmenevät vastaukset ovat myös samansuuntaisia kuin vastauksissa, joita tuli

ilmi perheiden haastatteluista. Täten molempien vastaukset täydentävät toisiaan samansuuntaisilla vastauksilla. Uskon että opinnäytetyön materiaalia voisi hyödyntää ja jatkoa ajatellen toivonkin, että juuri henkinen köyhyys saisi enemmän näkyvyyttä julkisuudessa. Lapsiperheiden köyhyys ja eritoten henkinen köyhyys on kasvavissa määrin kuuma peruna yhteiskunnassamme, jolle olisi nopeasti tehtävä jotain.

Opinnäytetyöstäni saisi myös helposti jatkotutkimuksen kysymällä:

1. Mitä ruokatarvikkeita lapsiperheet ostavat kaupasta?
2. Kuinka paljon ostetaan eineksiä eri muodoissa?
3. Kuinka moni perhe tekee ruoat itse alusta lähtien?
4. Miten säästetyllä rahalla voi parantaa perheen henkistä hyvinvointia?
5. Keskiluokkainen köyhyys ilmiönä?

Minun ei tarvitse olla mitään muuta kuin oma itseni. Ollakseni arvokas, ei tarvitse enää todistella arvoaan kenellekään. Olen löytänyt omat arvoni sisältäni, kun ei enää ole varaa ostaa sitä kaupasta. (Suomen kuvalehti 2012.)

LÄHTEET

Alasalmi, Päivi 2011. Loistava yksinhuoltajuus. Gummerus kustannus Oy.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos.
Tampere: Vastapaino.

Perhe 1; Henkilökohtainen tiedonanto 3.5.2012

Perhe 2; Henkilökohtainen tiedonanto 20.6.2012

Täysi-ikäinen tytär 3; Henkilökohtainen tiedonanto 25.8.2012

Diakoniatyöntekijä 4; Henkilökohtainen tiedonanto 15.10.2012

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2007. Tutki ja kirjoita. 13.
Helsinki: Tammi.

Huoltaja –säätiö 2013. Köyhyys sosiaalialan ammattilaisen silmin. Viitattu 15.11.2012.
www.huoltaja-saatio.fi/sosiaalitieto/kirjoituskilpailut/koyhyys-sosiaalialan-ammattilais/

Hämäläinen, Timo 2009. Yhteiskunnallinen murros ja henkinen hyvinvointi. Sitran selvityksiä 8. Helsinki: Sitra. Viitattu 12.6.2012.
www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksi%C3%A48.pdf

Iivonen, Esa 2010. Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010. Esitys lapsiperheiden köyhyydestä kirkon valtakunnallisilla köyhyyspäivillä 17.-18.3.2010.

Isola, Anna-Maria; Larivaara, Meri & Mikkonen, Juha 2007. Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä. Kustannusosakeyhtiö: Avain.

Janhunen, Mervi & Hiilamo, Heikki. Lääkkeitä lapsiperheiden köyhyyteen. Aamulehti 5.4.2011. Viitattu 15.7.2012. www.aamulehdenblogit.ning.com.

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys.
Tampere: Vastapaino.

Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Lahtinen, Eero; Lehtinen, Ville; Riikonen, Eero & Ahonen, Juha 1999. Framework for Promoting Mental Health in Europe. Stakes. Helsinki: National Research and Development Center for Welfare and Health. Ministry of Social Affairs and Health.

Mikkonen, Juha & Ruokonen, Reetta 2008. Lapsiperheiden kokemuksia köyhyydestä – arkipäivän kokemuksia: nälkää, häpeää ja selviytymistä. Allianssi–risteily 12- 13.3.2008. www.koyhyyskirjoitukset.org.

Pelastakaa Lapset. Lapsipolitiikka ei ole pehmeätä politiikkaa. 10.3.2011.
Viitattu 6.6.2012. www.pelastakaalapset.fi.

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2013. Viitattu 9.2.2013. Kvalimotiv internet sivut.
www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html.

Suomen kuvalehti. Tältä tuntuu olla köyhä 18.9.2012. Viitattu 28.11.2012.
www.suomenkuvalehti.fi.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www sivut. Stop köyhyys, lapsiköyhyys on Suomessa kasvussa. Viitattu 20.7.2012. www.thl.fi.

Tiittanen, Hannele 2001. Yksinhuoltajaäidin elämä umpikujassa? Alustava malli yksinhuoltajaäidin tukemisesta. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Lissensiaatintutkimus.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1-2. painos. Vastapaino: Tampere.

Tuominen, Eija & Sairisalo, Heljä. 2010. Yhden vanhemman perheen köyhyys tilastoina . www.köyhyyskirjoitukset.org.

Vilkka, Hanna 2007a. Tutki ja havainnoi. 2. painos. Helsinki: Tammi

Vilkka, Hanna 2007b. Tutki ja kehitä. 1.-2. painos. Helsinki: Tammi

LIITE 1

SAATEKYSYMYKSET

Kaikissa kolmessa lapsiperheen vapaassa haastattelussa olen käyttänyt alla olevaa runkoa apuna. Kaikki haastattelut kuitenkin etenevät tarinamaisesti sisältäen vastaukset kysyttyihin kysymyksiin.

1. Miten köyhyys tuli elämään ja miten se on vaikuttanut arkeen?
2. Mistä jouduitte tinkimään taloudellisesti että sosiaalisella puolella?
3. Miten olette kokeneet selviytyneen, ja mitä keinoja olette käyttäneet pärjätäkseenne arjessa?
4. Saitteko apua ja mihin aikaan kokemuksenne sijoittuu?
5. Oma sana, sekä miten taloudellinen että sosiaalinen köyhyys on opettanut ihmisenä?

Täysi-ikäiseltä tyttäreltä, jonka perheessä oli alkoholismi mukana, kysyin alla olevia kysymyksiä saadakseni myös lapsen näkökulmaa. Nämä kysymykset toistin ensimmäisessä haastattelussa, jossa täysi-ikäinen tytär kertoi omia mietteitä perheen tilanteesta. Viimeisen perheen kohdalla kolmesta lapsesta kukaan ei kertonut tilanteesta, vaan yksinhuoltajaäiti kertoi kaikkien puolesta.

1. Miten köyhyys tuli perheeseesi?
2. Mistä koet lapsena jääneesi paitsi köyhyyden takia?
3. Miten itse koit köyhyyden, ja mistä jouduit luopumaan?
4. Mitä köyhyys on opettanut sinulle ihmisenä?
5. Oma vapaa sana ja mietteitä köyhyydestä

Ammattilaiselle suunnatussa haastattelussa käytin alla olevia kysymyksiä hyödyksi. Tässä tapauksessa haastateltava oli diakoniatyöntekijä, joka työskenteli perhetyössä.

1. Miten lapsiperheiden köyhyys näkyy diakoniatyössä?
2. Mitä keinoja on auttaa ja mitä tukimuotoja on?
3. Miten kirkko ottaa kantaa yhteiskunnassamme?

4. Mikä merkitys on seurakunnan kerhoilla, leireillä ja muilla tapahtumilla lapsiperheille?
5. Mitä lapsiköyhyydelle voisi tulevaisuudessa tehdä?